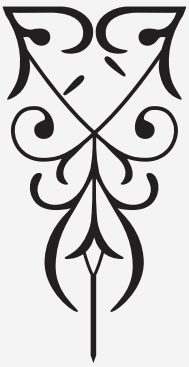

דיני אוהל - תולדת בונה

סימן שטו

תוכן דיני אוהל - תולדת בונה

פתיחה לדיני אוהל 111

א. דיני עשיית מחיצה 114

ב. הוספה על אוהל עראי 121
עצים שבראש הספינה • מיטה מסורגת בחבלים

ג. עשיית האוהל מלמעלה למטה 123
פריסת קרשי המיטה • סידור חביות זו על זו

ד. פריסת אוהל העשוי מכבר 124

ה. אוהל שאינו משמש לצל 126

ו. כרך עליה חוט או משיחה 127

ז. אוהל שמתוקן לפתיחה 127

ח. פריסת סוכך המחובר על ידי צירים 128

ט. במקום כבוד הבריות 129

י. אוהל משופע 130

יא. פריסת כיסויים על כלים או חבית וכדומה 130
מתיחת משמרת על כלי • פריסת בגד על כלי

יב. אוהל שנעשה באחיזת האדם בו 132

יג. לבישת כובע המאהיל על ראשו 134
כובע המאהיל על ראשו • כובע שאינו מהודק על ראשו

פתיחה לדיני אוהל

אוהל עראי ואוהל קבע

בגמרא שבת (קלח.) איתא: אהלי קבע לא יעשה, ואם עשה חייב חטאת. ועוד מובא (קכה:): אמר רבב"ח אמר רבי יוחנן הכל מודים שאין עושין אהל עראי בתחלה ביום טוב, ואין צריך לומר בשבת. ע"כ. וכתב הרמב"ם (פ"י הי"ג): העושה[1] אוהל קבוע הרי זה תולדת[2] בונה וחייב. ע"כ. וכן כתב (פכ"ב הכ"ז) העושה אוהל קבוע חייב משום בונה, לפיכך אין עושין אהל עראי לכתחילה ולא סותרין אהל עראי, גזירה שמא יעשה או יסתור אהל קבוע, ואם עשה או סתר אהל עראי פטור. וכן כתב השו"ע (שטו, א) שאסור לעשות אוהל בשבת ויו"ט, אפילו הוא עראי.

רמת האיסור של סתירת האוהל נמדדת לפי רמת האיסור בבנייתו, ולכן הסותר אוהל שעשייתו בשבת אסורה מהתורה חייב, והסותר אוהל שעשייתו אסורה מדברי סופרים עבר על איסור מדברי סופרים[3].

---

1 אוהל שדרכו להיות מיטלטל, עיין בשו"ת נודע ביהודה (תנינא סי' ל) שכתב שנחשב אוהל ואפילו יש בו חיוב מהתורה (אליבא דהרי"ף), אבל בשו"ת חתם סופר (סי' עב) חלק עליו מטעם שלא מצאנו כמות זה במשכן, ולכן כתב שאין איסור בטלטול מטרייה פתוחה ע"ש.

2 בטעם הדבר שאוהל הוא תולדה של בונה ולא אב מצינו שלוש שיטות באחרונים: א. באבן האזל (פ"י הי"ז) כתב שחיוב באב מלאכה דבונה הוא כשמתקיימים שני דברים: (א) שעשה אוהל קבע; (ב) שקיבץ חלקים זה לזה. ואם חסר אחד מן ב' הדברים הנ"ל אינו אב אלא תולדה, ומסיבה זו נחשב אוהל לתולדה בלבד. ע"ש; ב. הקהילות יעקב (שבת סי' לו) כתב שהגדר הקובע לחיוב של אב מלאכה בבונה הוא החיבור לקרקע. אם בונה בקרקע באופן חזק ואמיץ הרי זה אב מלאכה, מה שאין כן אהל, שאינו מחובר כלל או מחובר באופן שיכול לשולפו בקלות יחסית, הרי זו תולדת בונה; ג. הפני יהושוע (סוכה טז:) ביאר שעיקר החילוק הוא שלשון בנין שייך בבנין קבוע שמתקיים לימים רבים, ואילו אוהל הוא בנין עראי, אלא שלמרות זאת חייב משום תולדה, כיון שדרך אוהל בכך. ועוד יש חילוק אחר ביניהם, שאוהל פירושו שמאהיל על האדם ועיקר עשייתו לכך, לעומת בנין, שעיקר בנין היינו במחיצות. ועל חומרת עשיית אוהל שלנו לפי כל אחת מהשיטות ומה הכרעת פוסקי דורנו בעניינו, עיין במו"מ המובא בספר הלכות אוהל ומחנה בשבת ובמועד (בהוצאת הרבנות הצבאית) עמ' 27-22.

3 זו לשון הגר"ז (סט"ז): כל אהל שמותר לנטותו ואין בו משום בנין, אין בו גם כן משום סתירה ומותר לפרקו, חוץ מכשמוסיף על אהל טפח העשוי מבעוד יום, שאינו מותר אלא לסתור את התוספת אבל לא את האהל העשוי מאתמול. עכ"ל. אומנם בגמרא (קלח.) מובא בהדיא: אמר רב יוסף חזינא להו לכילי דבי רב הונא דמאורתא נגידו ומצפרא חביטא רמיא (פירוש: רב יוסף ראה בליל שבת את הכילות שהיו בבית רב הונא פרוסות, ובבוקר

עיקר החילוק בין אוהל עראי לאוהל קבע הוא הזמן שהאוהל עשוי לעמוד[4]. דין זה הוא בין לעניין הגג ובין לעניין המחיצות[5] [אבל י"א שאם עושה בשבת גג רחב טפח וגם מחיצות, חייב אף אם עשאו עראי. ויש חולקים[6]].

ולקמן (בדברינו על השו"ע סעיפים ב-ז) יבואר שייעודו של האוהל הוא הקובע לאופן האיסור שבעשייתו. ושם יובאו גם החילוקים השונים בזה.

המבנה שנחשב אוהל מבחינה הלכתית

אינו נחשב אהל אלא אם יש בגובהו טפח[7]. ולעניין רוחב גגו, נחלקו הראשונים: לרי"ף ורמב"ם, אם עשה גגו טפח, ועשאו לקבע, חייב. ואם הוא פחות מטפח – פטור, אפילו אם עשאו לקבע[8]. לעומת זאת,

---

למחרת ראה שסתרו אותן לגמרי והשליכו אותן לארץ). ומזה מוכח שמותר לסתור לא רק את התוספת שהוסיפו מבעוד יום אלא את האוהל כולו, ודלא כהגר"ז. אך עיין בשעה"צ (סקמ"ו) שהביא ראיה זאת וכתב שמוכרחים לומר שאוהל שהותר לתקנו בשבת מחמת שהיו לו חוטין כרוכין מע"ש, לא גזרו חכמים כלל על סתירתו. בטעם הדבר כתב הגרש"ז (מובא בשש"כ פכ"ד הערה לב) שבאמת היה ראוי לאסור את הסתירה, אלא שהתירו זאת חכמים רק מפני שיהא נראה כחוכא אם נאסור לסתור את אשר התרנו לבנות. ומכל מקום נראה שלאחר זמן ודאי מותר לסתור גם את הטפח עכ"ד.

יש לציין שמצינו גם חומרא בסתירה, והיא שאסור לסתור אוהל שהיה עשוי מבעוד יום גגו ומחיצותיו, בעוד שלבנותו אין איסור אם היו המחיצות כבר מונחות שם מבעוד יום, בתנאי שהאוהל הנ"ל אינו משמש לצל. והעיר בזה בשעה"צ סקל"א.

4 כמש"כ מ"ב סק"א שאוהל קבע עושה אותו שיתקיים, ובמ"ב סקי"ב כתב שאוהל עראי עשוי לפי שעה. ואם עשאו לקבע, אפילו לא עשה אלא הגג לבד בלי המחיצות, חייב (ביאור הלכה סע' ג ד"ה מטה. ודחה שם דעת החיי אדם כלל מב סע' א שכתב דלעניין חיוב בעינן שיעשה גם המחיצות בשבת. אומנם עיין בשו"ת חתם סופר סי' עב שכתב בסוף התשובה שאין איסור דאורייתא אלא כשעשה גם המחיצות עד לארץ, וכמו שהיה במשכן. וצ"ע).

5 עין שעה"צ (ס"ק ו יא). והיינו באופן שאסור לעשותן, כמו שיבואר להלן.

6 שו"ת נודע ביהודה (תנינא סי' ל) החמיר בזה משום אוהל קבע, אבל החזון איש (סי' נב סק"ד ד"ה וכתב) כתב שהסברא הזו תמוהה, דסוף סוף אינו עשוי אלא לפי שעה, ושגם בפמ"ג (מש"ז סק"ח) פירש דאיירי דווקא בעושה לזמן מרובה.

7 כתב ר"ן (נו: ד"ה ודאמרי') בשם הרשב"א (קלח: ד"ה לא אמרן) וה"ר יונה: מטה דידן אע"ג דנחתי סדינים מפוריא טפח, כיון דבפריסת סדינים על המטה ליכא משום אהל, לית לן בה. ומשמע שאילולי טעם זה, היה חייב משום אוהל כשיש בגובה האוהל טפח. וכן כתבו הרב המגיד (פכ"ב ה"ל) ורבנו ירוחם (ח"ד ני"ב עב ע"ד). וכן כתב המ"ב (סקל"א) ובשעה"צ (סקל"ח).

ולא בעינן בזה גובה י' טפחים על מנת לאסור, בשונה ממחיצה בעלמא (ביה"ל סע' ג ד"ה דפין. ודלא כתורת שבת). ואומנם מדברי המ"ב (תרמ סקכ"ה) היה נראה לכאורה דעד ג' טפחים אין איסור עשיית אוהל, אבל אין זו הכוונה בדבריו (ע' שש"כ פכ"ד הערה כט).

8 עיין ריי"ף (נו:) ורמב"ם (פכ"ב הכ"ט-ל). ולכן כתבו שטלית כפולה שנזכרת בגמרא (קלח.) לפטור, אין בגגה טפח. וביאר המ"ב (סקל"ב) שפטור אפילו אם עשה הטלית לקבע, כיוון שאין בגגה טפח. ואפילו יש בגגה טפח או אפילו כמה טפחים, אם עשאו עראי פטור, כן כתב המ"ב סקל"ד.

לרא"ש ורש"י, אפילו יש בגגו טפח אסור מדרבנן בלבד, ואם אין בגגו טפח מותר לעשותו אפילו לכתחילה[9]. ופסק השו"ע (שטו סע' ח י) כרי"ף ורמב"ם.

אלו הכללים הבסיסיים להבנת עקרונות דיני אוהל, כפי העולה מדברי הגמרא, השו"ע ויתר הפוסקים, ויבוארו עוד להלן בתוספת פרטים רבים.

9 כן כתבו רש"י (קלח. ד"ה כילה) והרא"ש (סי' ב). ודחה הרא"ש דברי הרי"ף, שהעמיד הטלית כפולה דווקא בשיש בגגה פחות מטפח. וכתב הר"ן (נו: ד"ה כילת) שלשיטתם של רש"י והרא"ש, אם יש בה פחות מטפח מותר לנטותה אפילו לכתחילה. וכן כתבנו למעלה אליבא דשיטתם. אבל במ"ב (סקל"ה) ציין שפמ"ג חלק ע"ז, ולדעתו אף רש"י ורא"ש מודים שאסור מדרבנן אף בעשאו פחות מטפח, כיוון שעל כל פנים עשאו על מנת שיתקיים מספר ימים.

א. דיני עשיית מחיצה

זה השולחן

שו"ע שטו, א

אסור לעשות אהל בשבת ויו"ט אפילו הוא עראי; ודוקא גג, אבל מחיצות מותר; ואין מחיצה אסורה אלא אם כן נעשית להתיר סוכה או להתיר טלטול. הגה: אבל מחיצה הנעשית לצניעות בעלמא, שרי; ולכן מותר לתלות וילון לפני הפתח, אף על פי שקבוע שם (מ"ב סק"ו – אבל לחברו למעלה ולמטה ומן הצדדים בעניין שאינו זז ממקומו, אסור משום בניין); וכן פרוכת לפני ארון הקודש (מ"ב סק"ז – כיוון שיש דלת לארון, לא הויא אלא לצניעות. ויש מקילין אפילו אין דלתות), ובלבד שלא יעשה אהל בגג טפח; וכן מותר לעשות מחיצה לפני החמה או הצנה או בפני הנרות שלא יכבה אותן הרוח; אבל אסור לעשות מחיצה בפני אור הנר כדי שישמש מטתו, וכן לפני ספרים כדי לשמש או לעשות צרכיו, אם לא שהיה מבעוד יום טפח שאז מותר להוסיף עליה בשבת (מ"ב סק"ט כתב שבשעה"ד מותר להעמיד המחיצה באופן שהיא גבוהה כך שאין אור הנר נראה כלל. אך להעמיד מחיצה של י' טפחים בלבד אסור. אך אם יש חשש הוצאת זרע לבטלה, כתב בביאור הלכה ד"ה אם לא, להתיר להעמיד אף מחיצה י' טפחים).

סביב לשולחנך

על עצם איסור עשיית אוהל, וכן על החילוק בין אוהל קבע לאוהל עראי ועוד פרטים, כבר כתבנו לעיל בפתיחה לדיני אוהל.

בדין עשיית מחיצה בשבת, יש לחלק בין ג' סוגי מחיצות:

סוג א - מחיצה שאינה משמשת את הבניין ועומדת רק לזמן קצר

רש"י כתב בכמה מקומות (שבת קכה: ד"ה שאין עושין, סוכה טז: ד"ה מהיכן הביאום) שאין אוהל אלא בגג, והלכך אין איסור בעשיית מחיצה בלבד בשבת. והביא ראיה לזה מדברי הגמרא (שבת קלח.) שווילון מותר לנטותו ומותר לפורקו, וכן מערובין (צד.) בעניין כותל שבין שני חצרות שנפל, שמובא שם שהתיר שמואל לפרוס טלית לצניעותא במקום שהיה הכותל. ואף שלגבי פקק החלון מובא (שבת קכה:) שהכול מודים שאסור לפורסו משום אוהל עראי, כבר ביאר רש"י שפקק זה היה מונח למעלה ולא בצד החלון, והחשש הוא או משום אוהל (לגירסת רש"ל ברש"י קכה:, וכך מוכח מהתוס' שגרסו כן בדברי רש"י) או משום דבניין קבוע הוא ומחזי כמוסיף על הבניין (רש"י שלפנינו קכה:) [ועיין שפת אמת שבת קכה: שלמד מרש"י שאם יש לו כבר גג והוא רק מוסיף מחיצה, אסור גם לדידיה. וע"ע פני יהושע סוכה טז: בנפק"מ נוספת].

אבל התוספות (שבת שם ד"ה הכל מודים, ערובין מד. ד"ה פקק החלון) הביאו דבריו ודחו אותם, וחילקו בין העושה מחיצה המתרת איסור הלכתי – שעשייתה אסורה משום דדמי לעושה אוהל עראי, ובין העושה מחיצה לצניעות – שבזה לא דמי לאוהל עראי, ולכן ליכא איסור כיוון שהיא רק מחיצה ללא גג. והביאו ראיה

לשיטתם מדברי הגמרא בערובין (מד.) שהעושה בהמה, אדם או כלים לדופן סוכה, אסור משום עושה אוהל עראי[10].

והמרדכי (סי' שיא) כתב שמהר"ם שייר מע"ש טפח כדי לעשות מחיצה על מנת לעשות צרכיו (ואע"פ שהיתר זה נאמר לגבי פריסת אהל עראי, הרי הוא מועיל אף לעשיית מחיצה המתרת, כן כתב ב"י ד"ה וצריך לומר). ומכך שהצריך לשייר טפח, למדים אנו שדעתו היא שבעלמא ישנו איסור בעשיית מחיצה המתרת, וכשיטת התוספות.

להלכה, השו"ע פסק כתוספות, וכן הרמ"א הביא דברי המרדכי ההולך בשיטת תוספות. אבל הנשמת אדם (כלל מד סק"ה) כתב שאם ישנו חשש הוצאת זרע לבטלה, יש להתיר להעמיד מחיצה בפני אור הנר על מנת לשמש מיטתו, וזאת בצירוף דעת הסוברים שאין זו נחשבת מחיצה המתרת כי היה באפשרותו לכסות הנר (לקמן תבואר סברתם), וכן בצירוף דעת רש"י הסובר שאין איסור עשיית מחיצה המתרת כלל (עיין שעה"צ סקי"ג). והביא הביאור הלכה (ד"ה אם לא) דברי הנשמת אדם. ומכאן, שלא נדחתה דעת רש"י לגמרי.

סוגים ב-ג - מחיצה שאינה משמשת את הבניין אבל מונחת שם לזמן ארוך, ומחיצה המשמשת את הבניין ונטפלת לו

בגמרא שבת (קלח.) ובערובין (קב.) כתוב: אמר רב משום רבי חייא וילון מותר לנטותו ולפרקו בשבת. ע"כ. ובתרומת הדשן (סי' סח) דן אם מותר להחליף בשבת את הפרוכת שתלויה לפני ארון הקודש, והוכיח מפרש"י (שבת שם) שאם עשוי שלא להישאר שם בקביעות אין בזה משום אוהל, ושאם עשוי לקביעות אסור. ואח"כ רצה לומר שאפילו מונח לקביעות מותר כיוון שעשוי רק לצניעות בעלמא. אבל בסוף כתב שהוא מושך ידו מהיתר זה למעשה. והב"י הביא דבריו וכתב שהאידנא נהוג כולי עלמא היתר בדבר. והוסיף עוד, שאף רש"י שאסר אם עומד לקביעות, היינו רק אם קבעו מלמעלה ומלמטה ומכל הצדדין, בעניין שאין מזיזין אותו ממקומו, ואזי אסור משום בניין, ואי לאו הכי – מותר. וכן כתב הרמ"א להלכה את דברי הב"י. וכתב המ"ב (סק"ז) בשם המג"א (סק"ב) אף יותר מזה, שמותר לתלות בשבת סדינים המצויירים על הכותל לנוי, ואפילו לקבעם שלא יזוזו ממקומם מותר, כיוון שאין עשויים כלל למחיצה.

אבל החזון איש (סי' נב אות יג) חלק על כל זה, וכתב שמכיוון שקובעו על מנת להיות תלוי על צירים הוה ליה כתולה דלת על צירים דחייב משום בונה, ואע"ג דנע ונד למטה מכל מקום הוא מתקיים תמיד על צירים וזהו בניינו, ואין מותר אלא בווילון שדרכו לתלותו ולסלקו, וכן בפרוכת לדידן מותר שאין אנו קובעין אותה אלא מחליפין אותה בשבת עכת"ד.

נמצא, שלתרומת הדשן, ב"י, רמ"א ומ"ב העיקר הוא אם המחיצה או הווילון משמשים את הבניין או שניתנים שם רק לנוי: אם הם משמשים את הבניין – אם הם מחוברים היטב לבניין בעניין שאינם יכולים לזוז שם, אסור. ואם אינם מחוברים לבניין, או שמחוברים אבל בעניין שיכולים

10 מקור נוסף שדנו בו הראשונים בנידון זה הוא בסוכה (טז:), שם מובא דכי אתא רב דימי אמר: פעם אחת שכחו ולא הביאו ס"ת מע"ש, למחר פירסו סדינין ע"ג העמודים (פירוש: תלו אותם למחיצה כדי להתיר הבאת ספר התורה, עיי"ש ברש"י ד"ה אלא על פי ר' ישמעאל בנו) והביאו ס"ת וקראו בו. פירסו סלקא דעתך, מהיכן הביאום בשבת, אלא מצאו סדינין פרוסים על גבי העמודים והביאו ספר תורה וקראו בו. ע"כ. ומשמע שפרסו את הסדינים ע"ג העמודים בשבת, ומוכח מזה כדברי רש"י להתיר כל מחיצה שהיא בשבת. אומנם התוספות כתבו שהגרסה המקורית היא: פרסו לכתחילה. ומי שרי, והאמר מר הכל מודים שאין עושים אוהל עראי בתחלה בשבת. ע"כ. וכך מתיישב לדעתם שמחיצה המתרת אסורה כדין עשיית אוהל עראי. ונראה דרש"י לא גרס כן.

להתנדנד, אפילו נתנם שם לזמן ארוך, מותר. ואם אינם משמשים את הבניין – אפילו נתנם לזמן ארוך, ואפילו אם הם גם מחוברים באופן שאינם זזים ממקומם, מותר (כדין סדינים לנוי שהביא המ"ב). ואילו לחזו"א, כל שהוא מחובר לבניין באופן קבע אסור מהתורה לתלותו, אפילו אם נעשה לנוי, וכל שכן אם הוא משמש את הבניין, ואין היתר אלא אם הוא ניתן לפי שעה.

להלכה, כאמור לעיל, דעת רוב הפוסקים לפסוק כדברי התה"ד, וכן כתב גם הגר"ע יוסף (חזון עובדיה ח"ה עמ' שיד) שהלכה כדעת הב"י ורמ"א.

האם יש איסור בניין עראי בעשיית מחיצה

כל מה שדיברנו עד עתה הוא מטעם איסור אוהל, אבל יש לדון אם יש איסור מצד בניין בעשיית מחיצה שאינה זזה. בביאור הלכה (סע' א ד"ה ואין) דן בזה וכתב שאע"ג שהתירו (ביצה לב: שו"ע שיב, י) צידוד אבנים של בית הכיסא רק מטעם שהוא בניין עראי ושבמקום כבוד הבריות לא גזרו, ומשמע שכשלא מדובר בחשש כבוד הבריות יש לאסור, מכל מקום אין זה מטעם בניין עראי אלא משום גזרת איצטבה, והיינו שחז"ל אסרו לבנות ביו"ט כיסא העשוי מלבנים וטיט, אע"פ שהוא בניין עראי, גזרה משום בניין קבע. עכת"ד. וכן בשו"ע (רנט, ו) כתב: יום טוב שחל להיות בע"ש, יש מי שאוסר להטמין באבנים משום דהוי כמו בנין, ויש מתירים. ע"כ. מקור ב' הדעות הנזכרות בדברי השו"ע הנ"ל הוא משבולי הלקט (סי' נז). וטעם המתירים הוא שמשום כבוד שבת לא גזרו. והמנהג כדעה זו (מ"ב שם סקי"ח). אמנם בשעה"צ (סקי"א) משמע שלסתום פתח של בניין קבוע יש לאסור אף אם הוא בניין עראי, וכך ביאר איסור קשירת וילון מכל צדדיו כדי שלא יהא הרוח מנידו.

יוצא מכל הנ"ל, שרק ביו"ט גזרו עשיית בניין עראי אטו בניין קבע, אבל בשבת, או אפילו ביו"ט במקום כבוד הבריות או משום כבוד השבת שסמוכה ליו"ט, לא גזרו. ורק אם עושה מחיצה לסתום פתח הקבוע יש לאסור אפילו אם עושה אותה באופן עראי.

סיכום דיני עשיית מחיצה

א. מחיצה שאינה משמשת את הבניין ועומדת לזמן קצר – מותר לעשותה אלא אם היא מחיצה המתרת (שו"ע א).

ב. מחיצה שאינה משמשת את הבניין אבל מונחת שם לזמן ארוך – לתרומת הדשן, רמ"א, ב"י ומ"ב מותר להניחה אם אינו מקבעה באופן שלא תזוז. ואם אינה משמשת כמחיצה כלל, מותר אף לקבעה, וכדין סדינים המצוירים. ולחזו"א אסור בכל הנ"ל.

אבל ביו"ט אסרו לעשות מחיצה אפילו אם היא אינה מתרת, אם היא משמשת לבניין, כגון שמצדד אבנים וכדומה, אם לא במקום כבוד הבריות או משום כבוד שבת הסמוכה ליו"ט (ביה"ל ד"ה ואין, שו"ע רנט, ו ומ"ב שם). אבל בשבת אין לאסור אלא אם היא עומדת לסתום פתח הקבוע (שעה"צ שטו סקי"א). דין זה נכון אף למחיצה שאינה משמשת את הבניין ועומדת לזמן קצר (סוג א לעיל).

ג. מחיצה המשמשת את הבניין ונטפלת לו, אסור לעשותה משום בניין.

זר זהב סביב

מהי מחיצה 'המתרת'

י"א שכל עוד ישנה אפשרות נוספת להתיר את האיסור, מותר לפרוס מחיצה המתרת אף שהיא זו שתתיר בסוף את האיסור. לפי זה, רק עשיית דופן שלישית לסוכה תיחשב לעשיית מחיצה המתרת, אבל העמדת מחיצה בפני הנר על מנת לשמש מיטתו, או העמדתה על מנת לאפשר לעשות צרכיו, מותרות, כיוון שהיה באפשרותו לכסות את הנר או את צרכיו בדבר אחר ובכך לפתור הבעיה. ויש חולקים ואוסרים כל מחיצה שעשייתה

מתירה איסור הלכתי. ויש שחילקו בין מקרה שבו העמדת המחיצה נעשית באופן של כיסוי, ולכן אינה אסורה משום מחיצה, כגון שמעמיד מחיצה באופן שמכסה הנר או הצרכים עד שאינם נראים כלל, ובין העמדת מחיצה רגילה, שאסורה.

במרדכי (סי' שיא) שצוין לעיל נזכר איסור עשיית מחיצה בפני אור הנר או בפני ספרים על מנת להתיר תשמיש המיטה, והעתיקו הרמ"א (שטו, א).

אבל בספרו דרכי משה הארוך (אות ג) הקשה הרמ"א על דברי המרדכי מדברי הגמרא ביצה (כב.) ששם מבואר שמותר לפרוס מחיצה ביו"ט בפני אור הנר כדי לשמש מיטתו, דלכאורה איך הדבר מותר, הרי זו מחיצה המתרת, וכתב שאין נראה לו לחלק בזה בין שבת ליו"ט. אבל המג"א (סק"ג) יישב זאת וחילק בין העושה מחיצה גבוהה י' טפחים והנר גבוה ונראה מלמעלה, שאז אין ההיתר אלא מחמת המחיצה ולכן אסור לעשותו בשבת ויו"ט, ובין מקרה שבו המחיצה מכסה את כל הנר עד שאין נראה הנר, שאז ההיתר אינו מחמת המחיצה אלא נחשב הדבר לכיסוי בעלמא, ולכן אף שהייתה המחיצה גבוהה עשרה טפחים נמי מותר לעשותה, ובזה מדובר בגמרא בביצה.

לעומת זאת, הט"ז (תקיד סק"ב) חילק באופן אחר: בגמרא בביצה מדובר ביו"ט, שבו מעיקר הדין היה מותר לנו אף לכבות את הנר (כיוון דהלכה בזה כר' יהודה המתיר זאת, אלא שאין מורין כן, ע"ש בגמרא ובט"ז), ולכן לא אסרו להעמיד אפילו מחיצה י' טפחים, כי נחשבת מחיצה זו למחיצה הנעשית לצניעות בעלמא, שכן, כאמור, ישנה אפשרות להתיר באופן אחר, על ידי שיכבה את הנר. לדברי הט"ז, אין מחיצה נקראת 'מחיצה המתרת' אלא במקרה שאינו יכול להתיר האיסור בדרך אחרת אלא על ידי העמדת אותה מחיצה. וכן ציין לט"ז זה בשעה"צ (סקי"ג) [אלא שמדברי השעה"צ מוכח שלדעתו רק ביו"ט התיר הט"ז, ואילו בשבת יאסור בכל אופן, כיוון שאין היתר לכבות הנר. אומנם היד אפרים (סי' תקיד) סובר שאף בשבת מתיר הט"ז, כיוון שיכול לשמש על ידי כפיית כלי על הנר, וכן לעשות צרכיו על ידי כיסוי הספרים]. וכן סובר כחילוק זה הנשמת אדם (כלל מד אות ה), ועל פיו התיר העמדת מחיצה המתרת לצורך תשמיש אצל מי שיצרו תוקפו ויש חשש של הוצאת זרע לבטלה, וזאת בצירוף שיטת רש"י שמתיר מחיצה המתרת בלאו הכי. וציין אותו בביאור הלכה (ד"ה אם לא).

ואומנם, המ"ב (סק"י) הביא שיש מפקפקים אף על חילוקו של המג"א (וכל שכן שיחלקו על דברי הט"ז וחיי אדם הנ"ל), שהרי סוף סוף על ידי מחיצה זו הותר לו עתה לשמש ולעשות צרכיו, ומדוע אין זו נחשבת מחיצה המתרת. ולדעתם מה שהותר הוא רק לכסות הספרים עצמם בכיסוי בעלמא, דהיינו כלי בתוך כלי, דזה לא חשיבא מחיצה. אבל מדבריו שם נראה שבשעת הדחק יש להקל כמג"א. ואם ישנו גם חשש הוצאת זרע לבטלה ודוחק גדול אחר, דעתו להקל כחילוקם של הט"ז וחיי אדם (ועיין שעה"צ בסופו ובביה"ל שם שכתב כן בהדיא).

יתר על כן, בעל האור החיים הק' בספרו ראשון לציון (ביצה כב.) הביא דברי המרדכי וכתב שאין להם יסוד בגמרא ושכמעט כל הראשונים מתירים לעשות מחיצה בפני הנר לשמש מיטתו. ואכן בשו"ע הביא דוגמה לעשיית מחיצה המתרת את עשיית דופן שלישית לסוכה, הנזכרת בתוספות, והשמיט את דברי המרדכי הנ"ל. ויוצא מדברי בעל אור החיים הק' הנ"ל שדעת השו"ע היא כדברי הט"ז. וכן הסכים להלכה הגר"ע יוסף בספרו חזון עובדיה (שבת ה עמ' רפא).

סתירת מחיצה העשויה על ידי הוספה על טפח

מחיצה המתרת שהעמידוה בשבת על ידי הוספה על טפח הפרוס מע"ש, מותר לסותרה אח"כ, כיוון שלא נעשתה להתיר אלא אותה שעה בלבד ולאחר מכן היא כווילון בעלמא.

כן כתבו הישועות יעקב סק"א, תהילה לדוד סקי"ח, ארחות שבת ח"א עמ' שיט בשם הגרש"ז וכן כתב בחזון עובדיה (שבת ה' עמ' שכח).

העמדת מחיצה המתרת כשחוטים כרוכים לה מערב שבת

מ"ב (סקל"ט) - כתב מג"א (סקט"ו) שאסור לעשות מחיצה המתרת אפילו כשהיו חוטין כרוכין עליה מע"ש, ויש שמקילין בזה (תורת שבת סקי"ט).

עניין חוטין כרוכין עליה מע"ש הנזכר כאן מובא בשו"ע סע' י גבי טלית כפולה, ועיין בדברינו שם.

אופני היתר לעשיית אוהל עראי

סעיפים ב-ז י-יא
שיב, י

פתיחה לדיני ההיתרים באוהל עראי

מהות האוהל וייעודו

אוהל נעשה בדרך כלל למטרת צל, הילכך גם לעניין עשייתו בשבת יש משמעות אם הוא משמש לצל או לדבר אחר. ומצאנו בזה ג' חילוקים שונים, כפי שעולים מהגמרא והשו"ע ושאר הפוסקים:

א. אוהל העשוי לצל (או לשאר שימוש[11] תחתיו[12]) – עשייתו[13] אסורה אפילו אם אין לו מחיצות כלל, כגון לפרוס מחצלת על ארבע

11 שהרי גם נתינת סנדלים תחת המיטה החשיב הרשב"א (קלח. ד"ה אבל מטה) כשימוש של אוהל, והובא בב"י (ד"ה ופרשו התוספות). וכן כתב המ"ב (סק"כ) ובשעה"צ (סקכ"ו).

עיין מ"ב (סק"כ) בשם המג"א (סק"ז) שאסר לסתום הארובה, ומשמע מדבריו שסתימת נקב נחשבת לאוהל שנעשה לצל, שאסור לעשותו אף ללא מחיצות (ע"ש בשעה"צ סקכ"ז). אבל עיין חזון איש (סי' נב סק"ט) שדחה דבריו, שכיוון שלא נעשתה תחתיו דירה לא נחשב כנעשה לצל, וראיה מפרוונקא אכובא (עיין שבת קלט:), ששם ודאי דעתו לסתום ואפילו הכי נדחקו הראשונים בטעם האיסור, ומג"א שאסר, מטעם אחר אסר, עכ"ד.

12 אומנם עיין ברשב"א (קלח. ד"ה גוד) שכתב בעניין פריסת הגוד: אע"פ שאין בו משום אהל אלא בשצריך לחלל שתחתיו, נראה שהגוד הזה צריך לפרסו ולהיות אויר תחתיו "כדי שיכנס תחתיו הרוח ויצטנן". ע"כ. וכ"ה בר"ן (נו. ד"ה גמ'). משמע מדבריהם שאם הצל משמש את האוהל לתועלת האוהל, נחשב זה כאוהל שנעשה לצל. שוב ראיתי שסברה זו נפסקה להלכה, שעל דברי שו"ע סע' ו בדין סידור חביות שיש לעשותו מלמעלה למטה דווקא, כתב המ"ב (סקכ"ט): ואף דבאוהל צריך לאויר שתחתיו בין המחיצות, הכא נמי צריך לאויר שביניהם, "שהיו מתעפשין אלו לא היה אויר ביניהם". והוא כדברי הרשב"א ור"ן הנ"ל.

13 אבל אם הוא עשוי מכבר, לא מצאנו איסור לפרוס תחתיו מחיצות, אלא אם היא מחיצה המתרת. ואומנם המ"ב (סקמ"ח) הביא מהחיי אדם לאסור החזרת מגירה שנשמטה כולה מן השלחן אם יש טפח בעומק חללה, דיש בזה משום עשיית אוהל. ומשמע שאף על פי שיש גג עשוי מכבר אסור להעמיד את המחיצות. אבל החזון איש (סי' נב אות אות יד ד"ה כ' עוד) תמה על זה וכן הכלכלת שבת (מלאכת הסותר, אות לה) כתב שאין הלכה כחיי אדם. גם בשעה"צ (סקנ"ו) כתב שבספר קיצוש"ע (סי' פ סע' עח מסגרת השולחן) דחה קצת את דברי החיי אדם, דהרי הוא בכלל אוהל שמתחיל לעשותו מלמעלה למטה דלא אסרו חז"ל (אך יישב בשעה"צ שלחיי אדם יש לומר שהיתר מלמעלה למטה נאמר דווקא כשהוא נעשה בדרך שינוי, כמו שכתב רש"י ביצה לג. ד"ה ביעתא). על פי זה כתב הפס"ת (סקכ"א) שלמיקל בזה יש על מה לסמוך. ובשמירת שבת כהלכתה (פכ"ד הלכה כו) אמנם החמיר כהחיי אדם, אבל בהערה פט הביא מהגרש"ז שאם כבר קיימים גג ודפנות, כמו ארון ושידה או מקפיא, גם לשיטת החיי אדם והמ"ב אין שום חשש עשיית אוהל בהכנסת והוצאת מגירותיהן, כיוון שהאוהל כבר קיים שם, אלא שרק מקטין ממדיו. ובביאור הלכה שם (ד"ה על פי) משמע שאם כשמחבר את הגג בסיס המגירה (והוא הדין למיטה) מתקצר ברוחבה, אין לאסור אלא אם עושה ד' דפנות, כיוון שעתה אינה רחבה כל כך (שזהו תנאי כדי לאסור עשיית אוהל שאינו נעשה לצל, כשיש לו מחיצות מכבר, כמו שיתבאר להלן).

מחיצות או על ארבע קונדסין להיות צל מפני החמה[14].

ב. אוהל שאינו עשוי לצל כלל אלא לשימוש על גביו – כיוון שאינו מתכוון לעשות אוהל אין עשייתו אסורה, אלא אם עשה את גג האוהל וכן את ד' הדפנות כשהן מגיעות לקרקע כמו דופני תיבה[15] (או לפחות מג' טפחים מגובה הקרקע[16]). אבל אם היו הדפנות עשויות מכבר, לא מיבעיא אחת או שתיים, אלא אפילו כל ארבע הדפנות היו עשויות והוא רק פרס מלמעלה את הגג, מותר[17]. ויש אומרים שאין איסור כלל לעשות אוהל שאינו נועד לצל, אפילו אם עושה כל הד' מחיצות[18].

14 כמובא ברש"י (קכה: ד"ה שאין) וכן פסק במ"ב (סקי"ז) ובשעה"צ (סק"א וסקכ"ה). טעם הדבר הוא שעיקר האוהל הוא הגג שמאהיל עליו, כמש"כ המ"ב סק"ג.

15 כן כתבו התוספות (שם ד"ה מלמטה, שבת קלח. ד"ה כסא) והרא"ש (ביצה פ"ד סי' יא) והובאו בטור, וכן כתב ר"ן (יח. ד"ה האי) וכן פסק בשו"ע שטו, ג. ועיין ברשב"א (קלח: ד"ה אלא) שכתב שג' מחיצות דינן כד' מחיצות, וציין אותו הביאור הלכה (סע' ג ד"ה מטה) ואולם מסתימת השו"ע משמע שצריכות להיות ארבע מחיצות דווקא. בין כך ובין כך, סברתם היא, כפי שביאר הט"ז (סק"ד), שכשיש לו ד' מחיצות ראוי הוא לשימוש לצל תחתיו ולכן אסרו חז"ל עשייתו. וכתב בשעה"צ (סקכ"ב) שכן דעת הגר"א ופמ"ג (משז"ז סק"ד).

16 כן כתב בב"י סי' תקב. ואע"פ שכתב הדרכי משה (שם סק"ב) שאין דבריו נראים, דלא אמרינן לבוד להחמיר אלא להקל, אבל המג"א שם פסק כהב"י, וכן כתב להחמיר בזה המ"ב (סקכ"א. וכן בסי' תקב סקי"ז).

17 כן מובא בטור, וכן כתב שעה"צ (סקכ"א) ודחה מי שרצה לחלק בזה בין שתי מחיצות עשויות מכבר שמותר, לבין ד' מחיצות עשויות שאסור. אומנם, עיין בתוספות (מג: ד"ה ופורסין) שכתבו בהדיא לאסור באופן שיש ד' מחיצות עשויות מכבר, וכן עיין בראש"ש (פ"ד סי' יא) שכתב ש"בניין חשוב" אסור אף בלא מחיצות. והמג"א (סק"ז) הביאו, ואסר לפי זה לסתום הארובה בכיסוי אע"ג שאין הכיסוי הנ"ל נעשה לצל והמחיצות עשויות מכבר. וכך ביאר דבריו החזון איש (סי' נב סק"ט). ועיין אליה רבה (סק"ו) שביאר שישנה מחלוקת עקרונית בראשונים האם הולכים אחר אופן עשיית האוהל ולא אכפת לנו אם הוא עשוי לצל או לא, או שמא הולכים אחר ייעודו אם משמש לצל או לא, וכתב שאכן דעת הרא"ש כדעה שאם עושה מחיצות וגג יש לאסור אף אם אין ייעודו של האוהל לצל. ועיין הערה 18.

אם היו המחיצות עשויות מכבר והזיזם למקום אחר והניח עליהם הגג, נחשב בהזזה זו כאילו התחיל בעשיית האוהל ואסור (מ"ב סקכ"ב בשם הפמ"ג במש"ז סק"ד). אך דווקא אם הזיזם למטרת פריסת גג עליהם, מה שאין כן אם הזיזם שלא על דעת לכסות אלא לצורך אחר, מותר (שש"כ פכ"ד הערה עה, ודייק זאת משעה"צ סקל"א). ולעניין כלי רחב הרבה, שכתבנו למעלה (להלן) שאפילו אם הדפנות עשויות מכבר אסור לכסותו כולו, דעת המ"ב (סקמ"ח) היא שגם בזה אם הזיז למקום אחר נחשב כהניח עליו הנחה מחדש ואסור. אומנם חזון איש (סי' נב אות י ד"ה במ"ב, סקי"ד ד"ה וכ' במ"ב) חולק על עיקר דין זה, וסובר דכל שהמחיצות מתוקנות במקומן, אף אם מטלטלן למקום אחר מותר לכסותן.

18 עיין באליה רבה (ס"ק ו) שהוכיח מרבנו ירוחם (נ"ג ח"ד עב ע"ד) שמתיר אפילו עשה ד' דפנות, וטעמו הוא כיוון שאינו נעשה לצל, והוכיח שהדבר נתון במחלוקת בין הראשונים (עיין לעיל הערה 17 שהבאנו דבריו) וטען שהשו"ע סובר כמשמעות הר"ן (נו: ד"ה וכתבו] בשם תוספות דתרווייהו בעינן על מנת לאסור, מחיצות וצריך לאויר. מסיבה זו מתיר השו"ע במיטה שלנו אף שצריך לאויר, וכן בסעיף ז פסק לגבי ספר אחד מכאן ואחד מכאן ואחד על גביהם שאף שיש מחיצות מותר להניחם, כיון שאינו צריך לאויר, ועוד דמידי דרבנן הוא ספק כשני סברות הנ"ל להקל. עכת"ד. וכן סוברים הגר"ז (סי' תקב) ומאמר מרדכי (סק"ו) ועולת שבת (סק"ט), וציין להם המ"ב (סקכ"ב), אך כתב שמלשון השו"ע סע' ג משמע להחמיר (אך כאמור, דעת השו"ע אינה מוכרעת ואדרבה האליה רבה טען שדעתו להקל)

אומנם מצאנו ב' מקרים יוצאי דופן בהם אסרו לעשות האוהל אף שהיו המחיצות עשויות מכבר:

1. אם הדפנות רחבות ביותר, יש אומרים[19] שאסור לפרוס את הגג אפילו אם היו הדפנות עשויות מכבר, אלא צריך להשאיר חלק ממנו מגולה. ויש חולקים וסוברים שלא אסרו ברחב ביותר אלא אם משתמש באוויר שתחתיו[20].
2. כיסוי כלי או חבית וכדומה על ידי משמרת הנמתחת[21] או בגד[22], באופן שמכסה את כל[23] חלל הכלי, אסור אף שלא עשה מחיצות כלל. אבל אין למחות במקילים בזה[24].

ג. אוהל שהדרך להשתמש בו לצל, אבל כעת הוא אינו משמש לצל – אין איסור לעשותו אלא אם עשה ב' דפנות המגיעות לקרקע[25]. אומנם לדעת הרשב"א (קלח. ד"ה אבל מטה) והר"ן (נו: ד"ה וכתבו בתוספות) אסור לעשותו אפילו אין לו דפנות כלל. וכתב הביאור הלכה (סע' ג. ד"ה מטות) שטוב לחוש לשיטתם אם לא בשעת הדחק. אך במקום אחר (שעה"צ תקב סקי"ז) כתב שנוהגים להקל.

בכל מקרה שאסרו לעשות האוהל, אסרו כן אף אם המקום כבר מקורה[26], אפילו אם מוסיף על הקירוי כיסוי שאינו רצוף אלא שהוא כמין רשת צפופה[27] וכדומה. אבל רשת שאינה צפופה, באופן שהפרוץ מרובה על העומד, מותר, כיוון שאין עליה שם אוהל[28].

ועכשיו נבאר דברי השו"ע בכל הנ"ל.

ומכל מקום, בחזון עובדיה (שבת ה עמ' שטז ד"ה והנה הט"ז) פסק להקל כדעה הנ"ל.

19 כן כתבו התוספות ביצה (לב: ד"ה מלמטה) דכשהאוהל רחב מאוד אסור אף שהמחיצות כבר עשויות. וכן פסק המ"ב (סקמ"ח) וביאר בזה דברי השו"ע בסע' יג.

20 כן כתב החזון איש (סי' נב אות י ד"ה במ"ב), וביאר שסברת התוספות דברחב אסור היא מכיוון שהמחיצות רחוקות זו מזו, ולכן כשמניח הגג הוי כעושה גם המחיצות, דעל ידי הגג משתתפות המחיצות לחטיבה אחת ולשימוש אחד. והוסיף שם שכל זה במשתמש במה שמתחתיו, אבל באין לו תשמיש למה שתחתיו, מותר אפילו אם עושה עכשיו המחיצות, אז גם באוהל רחב מותר.

21 שו"ע סע' ט

22 שו"ע סע' יג

23 שו"ע שם ובמ"ב ס"ק מח לעניין בגד. וכן הוא לעניין משמרת, כפי המבואר במ"ב שיט ס"ק מט.

24 כ"ה מסקנת מ"ב שטו סקמ"ח.

25 כך ביאר הט"ז (סק"ב), והוכיח זאת מדין סידור חביות המובא בשו"ע סע' ו, ששם יש רק שתי מחיצות. והביא דבריו המ"ב (סקכ"ב).

26 שש"כ פכ"ד הלכה ה

27 שש"כ שם הלכה ט. ובהערה ל ביאר שאין בזה משום לא אמרינן לבוד להחמיר, דשאני הכא כיוון שבחיבור סך כל חוטי הרשת יש שיעור טפח.

28 שש"כ שם הלכה י והערה לד.

ב. הוספה על אוהל עראי

סעיפים, ב, ד

זה השולחן

שו"ע שטו, ב עצים שבראש הספינה

עצים שתוקעין ראשן האחד בדופן הספינה וכופפין ראשן השני בדופן השני של הספינה, ופורסין מחצלת עליהם לצל, אם יש ברחבן טפח (מ"ב סקי"ג – ואפילו רק באחד מהם ובמקום אחד בלבד. ולחזון איש דווקא אם הוא לכל האורך או הרוחב), או אפילו אין ברחבן טפח, אם אין בין זה לזה ג' טפחים, חשיבי כאוהל ומותר לפרוס עליהם בשבת מחצלת (למ"ב סקי"ג מותר אף לפרוס מהם והלאה. ולחזון איש סי' נג סק"ח לא התירו אלא לסתום חללי הלבוד), דהוי ליה תוספת אהל עראי ושרי; ומטעם זה מחצלת פרוסה כדי טפח, מותר לפרוס שאר המחצלת בשבת (שש"כ – ויתחיל ההוספה מהמקום שפרס מבעוד יום). וטפח שאמרו, חוץ מן הכריכה (מ"ב סקט"ז - יש מהאחרונים שכתבו דדווקא בזה שהיה פרוס מתחילה וכרכה מותר, אבל ליתנה כך כשהיא כרוכה על דבר אחר אסור).

סביב לשולחנך

היתר הוספה על אוהל עראי

מובא בגמרא שבת (קכה:): אמר רבב"ח אמר רבי יוחנן הכל מודים שאין עושין אהל עראי בתחלה ביו"ט, ואין צריך לומר בשבת. לא נחלקו אלא להוסיף, שר' אליעזר אומר אין מוסיפין ביו"ט ואין צריך לומר בשבת, וחכמים אומרים מוסיפין בשבת ואין צריך לומר ביו"ט. ע"כ. והלכה כחכמים. ומכאן שאף על פי שאין לעשות אוהל עראי בשבת, אבל להוסיף עליו מותר.

ובערובין (קב.) אמר רב אסי הני כיפי דארבא [עצים שתוקעים בספינה], בזמן שיש בהם טפח, אי נמי אין בהם טפח ואין בין זה לזה שלשה טפחים, למחר מביא מחצלת ופורס עליהם, מאי טעמא, מוסיף על אוהל עראי הוא ושפיר דמי. ע"כ. ופירוש מימרא זו מובא בשו"ע.

אופן נוסף של הוספה על אוהל עראי נעשה על ידי שכורך מערב שבת מחצלת ומשייר בה טפח פרוס, כמובא בערובין (שם) הנהו דיכרי דהוו לרב הונא דביממא בעו טולא ובליליא בעו אוירא, אתא לקמיה דרב אמר ליה כרוך בודיא ושייר בה טפח, למחר פשטה דהוי מוסיף על אוהל עראי ושפיר דמי. ע"כ. וכתב הריטב"א (שם ד"ה זיל כרוך) בשם התוספות שהטפח צריך להיות חוץ מן הכריכה. וכן כתב בשו"ע.

כתב במ"ב (ס"ק טז) בשם האחרונים שמה שהתירו חכמים הוא רק אם נתן המחצלת שם ופרסה שם מערב שבת, אבל אם פרס אותה מערב שבת, ובשבת תולה אותה כך בעודה פרוסה, אסור כיוון שנראה הדבר כפריסת אוהל מתחילה (כך ביאר המאמר מרדכי המובא בשעה"צ סק"כ).

תנאי הוספה על אוהל עראי

א. הוספה בין באמצע הגג ובין בצד - תוספת זו אינה חייבת להיות בצד האוהל, אלא אף באמצעו מהני (ע' מ"ב סקי"ג), ובלבד שיתחיל את ההוספה ממקום שהיה הטפח עשוי מבעוד יום, שאם לא כן הרי זה נחשב שהוא מתחיל עכשיו לעשות אוהל (שמירת שבת כהלכתה פכ"ד הלכה ו). אבל אם פורס דבר שהוא גוף אחד, כגון שמיכה וכדומה, מותר להתחיל גם מן הצד השני (שם הערה לח).

ב. האם צריך שיהיה הטפח פרוס לכל האורך והרוחב כדי להתיר להוסיף עליו – לעניין היתר פריסת המחצלת על העצים שבספינה כתב המ"ב (סקי"ג) בלשון זו: שרוחב העץ העגול היה טפח, ואפילו אם רק באחד מהם. וכן מה שכתב אם אין בין זה לזה וכו' היינו גם כן אפילו רק במקום אחד, ואמרינן לבוד, והוי כאלו היה ג' טפחים מכוסה במקום אחד: ע"כ. וחזר על כך גם בס"ק כד. אבל החזון איש (סי' נב סק"י ד"ה ומש"כ) הצריך שיהיה הטפח פרוס לכל האורך והרוחב[29]. וכתב הגרש"ז (שמירת שבת כהלכתה פכ"ד הערה לה) דכיוון דההיתר הוא רק מפני ש"ממשיך וגומר" את עשיית האוהל, אם כן אף לדברי המ"ב אין ההיתר אלא להוסיף כנגד הטפח ממש לאורכו או לרוחבו, אך לא יותר.

ג. האם מותר להוסיף על אוהל הנעשה מלבוד או שהתירו רק לסתמם - כתב המ"ב (סקי"ג): ואמרינן לבוד והוי כאילו היה ג' טפחים מכוסה במקום אחד עכ"ל. משמע מדבריו שתוספת האוהל מועילה אף אם לא פורס כלל את המחצלת על החלל שבו נמצאים הג' טפחים, אלא מתחיל לכסות רק מהלבוד והלאה. אבל דעת החזון איש (סי' נב סק"ח) היא שאין להתיר אלא לכסות החלל, ותו לא. וביאר שאוויר שיש בו דין לבוד מותר לסותמו, דמקרי מוסיף על אוהל עראי, וכן אוהל טפח מותר להוסיף עליו, אבל להוסיף על אוויר של לבוד לא שמענו, שאין לבוד נחשב כאוהל, כמובא ברמ"א יו"ד שעא, ד גבי טומאה, והרי סמכו שיעור אוהל דשבת לטפח של טומאה, כמובא במ"ב סקל"ד. והוסיף שם שאפילו אם יפרוס מתחילה על האוויר ואח"כ יוסיף יש להסתפק, דאפשר שאין היתר להוסיף אלא על אוהל הקיים מע"ש ולא על אוהל הנעשה בשבת אף שנעשה בהיתר (עיין להלן שנתבאר עניין זה). עי"ש. ויש לציין, שלא נחלקו פוסקים אלו אלא כשלא היה רוחב טפח בגג, שאז היתר פריסת המחצלת הוא רק מכוח הלבוד, אבל אם היה כבר רוחב טפח, פשוט שמותר לכו"ע (שמירת שבת כהלכתה פכ"ד הערה לו). להלכה, כתבו השמירת שבת כהלכתה (שם הלכה יא) והגרע"י (חזו"ע שבת ח"ה עמ' שא) שהלכה כדברי המ"ב.

ד. יצירת לבוד והוספת אוהל על גביו - מותר למתוח חבלים בשבת באופן שיש מרחק של טפח עד פחות מג' טפחים ביניהם, דאטו מי אסור לנטות ב' חוטין כשאין בין זה לזה ג' טפחים (רע"א בשם תוספות ערובין קב: ד"ה קושרין). אבל אם מותח על מנת לפרוס הכיסוי עליו, אסור (קצות השולחן סי' קכ בבדה"ש סקי"א. אומנם התורת שבת שטו סק"ז מתיר זאת). ודעת הגרש"ז (בשש"כ שם הערות לח מד) היא שמכיוון שלמעשה במתיחת החבלים נעשה כל האוהל בשבת, הרי זה אסור. ומשמע מדבריו שאסור אפילו אם מתח שלא על מנת לפרוס עליו. וע"ע חזון עובדיה (שבת ח"ה עמ' שא) במה שהעיר במחלוקת זו.

---

29 וביאר כן אף בדעת המ"ב. וצ"ע כיון שאין זה במשמעות דבריו.

זה השולחן

שו"ע שטו, ד
מיטה מסורגת בחבלים

מטה שהיא מסורגת בחבלים, אם יש בין חבל לחבל ג' טפחים, אסור לפרוס עליהן סדין משום דעביד אהלא; וכן אסור לסלק בגד התחתון מעליה משום דקא סתר אהלא; ואם היה עליה כר או כסת או בגד פרוס מע"ש, כשיעור טפח, מותר לפרוס בשבת על כל המטה.

סביב לשולחנך

כן כתבו הר"ן (נו:) והרב המגיד (פכ"ב הכ"ח) בשם הרשב"א (קלח.). המדובר פה הוא במיטה שדפנותיה מגיעות עד לארץ, דאי לאו הכי כבר נתבאר בפתיחה לדיני ההיתרים באוהל עראי שאין איסור לעשותה, וכ"כ מ"ב (סקכ"ד).

ג. עשיית האוהל מלמעלה למטה

סעיפים ג, ו

זה השולחן

שו"ע שטו, ג
פריסת קרשי המיטה

מטה, כשמעמידים אותה, אסור להניח הרגלים תחלה ולהניח עליהם הקרשים; אלא ישים הקרשים תחלה באויר, ואחר כך הרגלים תחתיהם (חזו"א – ואז מותר אפילו עושה לצל). והני מילי כשהרגלים הם דפים מחוברים, כמו דפני התיבה, אבל רגלים של מטות שלנו, וכן רגלי השלחן, מותר בכל גוונא (ביאור הלכה ד"ה דפין – טוב לחוש לכתחילה להחמיר אפילו כשאין מחיצות כלל, אם לא בשעה"ד).

סביב לשולחנך

היתר פריסה מלמעלה למטה, ובאיזו מיטה מדובר

בביצה (סוף לב:) איתא: פוריא, מלמעלה למטה שרי, ממטה למעלה אסור. טעם ההיתר בזה הוא שמלמעלה למטה לא הוי דרך בניין[30] (מ"ב סקי"ט). וביאר הדבר באור שמח (פ"י הי"ב) דלא הוי דוגמת הבניין שבמשכן, שבתחילתו

30 יש לחקור בטעם ההיתר של 'מלמעלה למטה' אם הוא מחמת שעושה שינוי בעשיית האוהל או מטעם שעל אופן עשיה כזה לא גזרו חז"ל. הנפקא מינה בזה היא במקרה שדרך עשיית האוהל היא דווקא מלמעלה למטה. ונראה שנחלקו בזה הפוסקים: במ"ב (סקמ"ח) הביא מהחיי אדם שמגירה שנשמטה כולה מן השולחן, אם יש טפח בעומק חללה אסור להחזירה שכן עושה בכך אוהל. ובשעה"צ (סקנ"ו) הביא שבספר קצוש"ע דחה קצת את דבריו, דהרי הוא בכלל מעמיד מלמעלה למטה דלא אסרו חז"ל, ויישב דאפשר שהחיי אדם סובר שהיתר מלמעלה למטה הוא מפני שהוא דרך שינוי, כמו שפירש רש"י ביצה (לג. ד"ה וכן ביעתא), מה שאין כן במגירה זו שדרכה להיות מונחת כך. הרי לנו שלדעת הקיצוש"ע, כל שעושה מלמעלה למטה לא גזרו בזה חז"ל כלל, אפילו בדבר שדרכו בכך, ולחיי אדם דווקא דרך שינוי התירו.

היו מניחים האדנים ואח"כ קובעים בהם הקרשים.

מדברי התוספות (שם ד"ה מלמטה, שבת קלח. ד"ה כסא) והרא"ש (פ"ד סי' יא) משמע שמדובר כאן במיטה שהעמידה כולה, המשכב וד' הרגליים שלה יחד, שמכיוון שאינה עשויה לצל לא אסרו עשייתה אלא כשמעמיד קודם ד' רגליים כדופני תיבה ואחר כך מניח את הגג. אבל בביאור הלכה (ד"ה מטות) החמיר לכתחילה כדעת הרשב"א (קלח. ד"ה אבל) ור"ן (נו:) שאסור לפרוס המיטה אף אם אין לה מחיצות כלל. טעם הדבר הוא מכיוון שמשמשת גם לצל, אף שעיקרה עומדת לשימוש על גבה. אבל בשעה"צ (סי' תקב סקי"ז) כתב שהמנהג להקל כשו"ע.

וביארנו זאת לעיל בפתיחה לדיני ההיתרים באוהל עראי, לעיל עמודים 120-118.

האם התירו אף כשעושה למטרת צל

מדברי התוספות ורא"ש הנ"ל משמע שמכיוון שאינה עשויה לצל לא אסרו כשעושה אותה מלמעלה למטה. מכאן, שאם פורס למטרת צל אסור. אבל החזון איש (סי' נב סק"ב אות ז ואות י) כתב שלדעת התוספות, מלמעלה למטה מותר אפילו אם עושה לצל. ובאמת, שכך מפורש בגמרא שבת (מג:) גבי מת המוטל בחמה ע"ש ובפרש"י (ד"ה זה זוקף מיטתו). וכן בארחות שבת (פ"ט הלכה יא) סתם בזה כחזו"א.

—

זה השולחן

שו"ע שטו, ו סידור חביות זו על זו

כשמסדרים חביות זו ע"ג זו, אחת ע"ג שתים, אוחז בידו העליונה ויסדר התחתונות תחתיה; אבל לא יסדר התחתונות תחלה ויניח העליונה עליהן.

סביב לשולחנך

כן מובא בביצה (שם). ואף דבאוהל צריך לאוויר שתחתיו בין המחיצות, הכא נמי צריך לאוויר שביניהם, שהיו מתעפשין אלו לא היה אוויר ביניהם (מ"ב סקכ"ט). ועיין לעיל עמוד 118 הערה 12 מה שלמדנו מדבריו אלו.

ד. פריסת אוהל העשוי מכבר

זה השולחן

שו"ע שטו, ה

כסא העשוי פרקים, וכשרוצים לישב עליו פותחין אותו והעור נפתח, וכשמסירים אותו סוגרים אותו והעור נכפל, מותר לפתחו לכתחילה.

סביב לשולחנך

בגמרא שבת (קלח.): מטה כסא טרסקל ואסלא מותר לנטותן לכתחילה. ו"כסא טרסקל" זהו הכיסא המתואר בשו"ע. בפוסקים נאמרו כמה טעמים להיתר זה:

רבנו חננאל (שם) כתב גבי מיטה: הואיל ולגבה עשויה, אינה חשובה כאוהל, וכן כסא לשבת בו. ע"כ. משמע מדבריו שהיתר אלו הוא מטעם שאינם עשויים להאהיל על מה שנמצא תחתיהם, ושאם היו עשויים לאוהל היה אסור לנטותם. וכ"ה בריטב"א (קלח. ד"ה אהל קבוע) שפירש דכל הנ"ל אינם עשויים אלא לשימוש על גביהם.

אבל רש"י (ד"ה אבל מטה) כתב: ואע"ג דהשתא עביד אהל, שרי, דלא מידי עביד אלא ליתובא בעלמא. ע"כ. וכן כתב עוד (ד"ה ואסלא) גבי היתר פריסת האסלא: מותר לנטותו לכתחילה "דהא עביד וקאי". ע"כ. משמע מדבריו שהיתר פריסתם הוא מטעם שהאוהל עשוי מכבר, ושהמעמידו אינו עושה אוהל חדש בנטייתו, ולכן יהיה מותר אפילו אם עשויים לצל.

וברמב"ם (פכ"ב הכ"ח) כתב טעם אחר: ומותר להניח מטה וכסא וטרסקל ואע"פ שיעשה תחתיהן אהל, שאין זה דרך עשיית אהל לא קבע ולא עראי. ע"כ. מדבריו משמע שהיתר זה הוא כמו מה שהתירו עשיית אהל מלמעלה למטה שנזכר בגמרא ביצה (לב:), והיינו משום שאין זה דרך עשיית אוהל.

הנפקא מינה בין הביאורים השונים היא שלדברי רש"י ורמב"ם מותר לנטות את החפצים הנ"ל אף אם הם עשויים לשמש את מה שתחתיהם כאוהל, ואילו לר"ח אסור.

גם באחרונים מצאנו מחלוקת בזה, כדלקמן: במ"ב (סקכ"ז) התיר להעמיד החופה ולסלקה[31]. וכן כתב החזון איש (סי' נב אות ו) להקל בזה, וביאר דטעם ההיתר הוא שכיוון שהוא גוף אחד וכך היא דרך תשמישו, אין כאן "אהל", ולכן אין גם מקום לחלק בין נעשה לאוהל או שאינו נעשה לאוהל. והוסיף שזה טעם ההיתר לפתוח דלת הגג שעל הסוכה (רמ"א תרכו, ג) ושלכן יש להתיר אף אם נעשות מחיצות ויש בגד מתוח עליהן וכדומה. והשמירת שבת כהלכתה (פכ"ד סע' יג) כתב כחזו"א. לעומתם, בשו"ת נודע ביהודה (תנינא סי' ל) כתב בהדיא שאין להתיר פריסת האוהל אם הוא משמש לצל, אלא שטען כי החופה הנ"ל אינה עשויה לצל ולכן התיר בנידונה. וכן דעת שו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד סי' קה סוף אות יג), שו"ת שבט הלוי (ח"ג סי' נד) ושו"ת אור לציון (ח"ב פכ"ח אות ב) לאסור. למסקנה כתב הגר"ע יוסף (חזון עובדיה שבת ח"ה עמ' שב) שנכון להחמיר ולפתוח הסככה מערב שבת בשיעור טפח.

זר זהב סביב

העמדת חופה או קרש שמניחים על גביו ספרים

מ"ב (סקכ"ז) – מותר להעמיד החופה ולסלקה, וכן הקרש שקבוע בכותל שבבית הכנסת שמניחין עליו ספרים.

נתבאר לעיל, וכן נתבאר שהנודע ביהודה טען שחופה זו אינה עומדת לצל ולכן שרי, ושהחזו"א חולק על כך וסובר להתיר בכל אופן.

ולגבי הקרש שמניחים עליו ספרים, סיים המ"ב שבלאו הכי מותר כי אין כוונתו בפתיחתו לשם אוהל, וגם כיוון שהוא בלא מחיצות, לכן אין עליו שם אוהל עראי.

פריסת גגון של עגלה

נחלקו הפוסקים אם מותר לפרוס גגון של עגלה כשלא היה בגגה טפח פתוח מלפני השבת, וכן אם מותר לקפלו עד פחות מטפח.

כתב החזון איש (נב סק"ו) עגלות של תינוקות שיש עליהם סוכה הנמתחת ונקפלת, מותר למותחה ומותר לקפלה, אע"ג דכשמותחה עושה גג ומחיצות וגם כוונתו לצל ויש בגגה טפח. שכיוון שהסוכה קבועה בעגלה ועשויה לנטותה ולקפלה, חשיב כדלת הסובבת על ציריה וככסא טרסקל עכ"ל. ודבריו הם כפי מה שנתבאר לעיל, שלדעתו

31 ובביאור הלכה (ד"ה כסא) הסתפק בשם הפמ"ג אם מהני להטות דבר הגדול ממ' סאה, שהרי הוא כאוהל (כמובא ברמ"א שיד, א).

מותר לפרוס מיטה וכיסא טרסקל אף שעשויים לצל. אבל לעומתו, פוסקים רבים כתבו שכיוון שגגון העגלה עשוי למטרת צל, אסור לפותחו אלא אם היה לו גג מלפני השבת, כמובא בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד סי' קה סוף אות יג), שו"ת שבט הלוי (ח"ג סי' נד), שו"ת אור לציון (ח"ב פכ"ח אות ב), שו"ת תפילה למשה (סי' כו) ועוד. והגר"ע יוסף (חזון עובדיה שבת ה עמ' שב, הליכות עולם עמ' א-ב) כתב שנכון להחמיר.

מטרייה

גדר גדרו גדולי הדורות שלא לפתוח בשבת מטרייה או שמשייה. ואפילו אם הייתה פתוחה מלפני השבת, אסור לטלטלה משום מראית העין ומשום סיבות נוספות.

אבל שמשיית גינה שתקועה בקרקע מבעוד יום או סככה שמעל מרפסת או מעל חלון, מותר לפותחן ולקפלן ואין בזה משום אוהל ולא משום אוושא מילתא ועובדין דחול (שש"כ פכ"ד הלכה טו בשם החזון איש סי' נב סק"ו ד"ה דברי).

עיין ביאור הלכה (סע' ח ד"ה טפח) שהביא דברי הנודע ביהודה (תנינא סי' ל) שאסר מהתורה פתיחת מטרייה, והוסיף הביאור הלכה שאינו דומה דין זה לכיסא טרסקל המבואר בסעיף ה' להיתר, דהתם אינו עושה שום מעשה בשבת רק שמרחיב ופושט הקמטין שהיו בו מאתמול, מה שאין כן במטרייה שצריך לקשור אותה ברצועות אחר פריסתה, או להעמידה ולהדקה אח"כ מתחתיה בחוט של ברזל כמנהגנו כדי שלא יתמוטט הגג ממצבו, דאסור. ועוד, דלדעת הרי"ף שהביא הר"ן ולפיה כילה שבגגה טפח היא בכלל אוהל קבע וחייב, והביאו המג"א, יש בזה חשש חיוב סקילה. ואף דיש שדוחין את דבריו ולדעתם גם לרי"ף אין בזה איסור תורה, מכל מקום איסור דרבנן יש בזה להרבה פוסקים בין בשבת בין ביום טוב, וע"כ השומר נפשו ירחק מזה מאוד. ולפעמים יש בזה עוד איסור הוצאה והכנסה לכל הדעות, כשנושא אותה במקום שאין עירוב. עכת"ד הביה"ל.

אומנם בשו"ת חתם סופר (סי' עב) דחה דברי הנודע ביהודה מכמה טעמים: אין איסור דאורייתא בבניין לשעה [עיין לעיל עמוד 79 שהבאנו שרוב הפוסקים חלקו על דבריו בזה], ועוד שלא אסרה התורה אוהל המיטלטל, כיוון שלא היה כעין זה במשכן. והוסיף שהמטרייה גם מתוקנת לכך ועל כן דינה כדין כילת חתנים שמובא בשו"ע סע' י שמותר לנטותה ומותר לפרקה [יש להעיר על טעם זה, שהשו"ע כתב שם דדווקא בשאין בגגה טפח, וחת"ס ס"ל להקל בזה אף ביותר מטפח]. וסיים החתם סופר שלכל הפחות יש להתיר לפתחה על ידי נוכרי. גם החזון איש (סי' נב אות ו) כתב שדברי הנודע ביהודה תמוהים, ומדבריו משמע שאין לחשוש בזה אלא משום תיקון מנא [אך עיין מה שהעיר הגרש"ז אוירבך (הובאו דבריו בשש"כ פכ"ד הערה נז) על דברי החזו"א] או מחמת זילותא דשבת. ע"ש בלשונו. ובשמירת שבת כהלכתה (פכ"ד אות טו) כתב שהוא גדר שגדרו גדולי הדורות ז"ל.

[**הערת הגר"י אריאל:** רוה"פ חולקים על הנוב"י שאסר. ובכ"ז נהגו לאסור. נלענ"ד שטעם האיסור הוא כמש"כ המשנ"ב בבה"ל בגלל הוצאה והעברה ברה"ר. ומכיון שיש מקומות רבים בעולם שעוברת בהם רה"ר דאורייתא וא"א לערבם בצוה"פ, לכן נוהג כל העולם לאסור. ואין להקל בדבר, גם אם תימצא דרך לפתור את הבעיות שהעלה הנוב"י, כגון שבראש המטריה תהיה כיפה קבועה ברוחב טפח, ופתיחת המטריה רק מוסיפה עליה. או שהמטריה תישאר פתוחה מע"ש וייתלה עליה שלט "נפתח מע"ש" ועוד רעיונות אחרים. החשש לטלטול האסור מה"ת במקומו עומד. עכ"ל.]

ה. אוהל שאינו משמש לצל

זה השולחן

שו"ע שטו, ז מותר להניח ספר אחד מכאן ואחד מכאן ואחד על גביהן. הגה: הואיל ואינו צריך לאויר שתחתיהן.

סביב לשולחנך

כן כתב הרשב"א (ביצה לג. ד"ה וכן ביעתא) בשם התוספות, וכן כתבו טור (בסימן זה) והר"ן (ביצה יח. ד"ה האי מדורתא).

ו. כרך עליה חוט או משיחה

זה השולחן

טלית כפולה שהיו עליה חוטין שהיתה תלויה בהם מע"ש, מותר לנטותה ומותר לפרקה, וכן הפרוכת (למ"ב בשם המג"א – דווקא בשלא היה בגגה, או בג' טפחים סמוך לגגה, רוחב טפח. ולפמ"ג ולחזו"א – מותר אפילו יש בגגה יותר מטפח). שו"ע שטו, י

סביב לשולחנך

טלית כפולה שכרך עליה חוט או משיחה – מחלוקת הראשונים

בגמרא שבת (קלח.) איתא: תני רמי בר יחזקאל טלית כפולה לא יעשה, ואם עשה פטור אבל אסור. היה כרוך עליה חוט או משיחה מותר לנטותה לכתחילה. ע"כ. לדעת הרי"ף (נו:) והרמב"ם (פכ"ב הכ"ט-ל) מדובר על טלית שאין בגגה טפח, אך אם יש בה טפח הרי היא נחשבת אוהל קבע וחייב, כדין כילת חתנים, ואין מועיל שכרך עליה חוט או משיחה. אבל הרא"ש (סי' ב) ורש"י (קלח. ד"ה כילה) פירשו שאפילו יש בה גג טפח אסור מדרבנן בלבד, ושאם כרך עליה חוט או משיחה מותר אפילו אם פורסה ליותר מטפח (שעה"צ סקנ"א).

להלכה, בשו"ע (סע' ח וסע' י) פסק כרי"ף.

ועיין בחזון איש (סי' נב סק"ד ד"ה וכתב) שכתב שמה שאמרו שאם יש בגג טפח חייב, איירי בעושה להיות קבוע, אבל אם עשה לזמן מועט ודאי אע"ג דיש בגגו טפח הוה אוהל עראי, וכ"ה במ"ב (סקל"ד). וזהו שלא כדעת הנודע ביהודה (תנינא סי' ל) הסובר שבעושה גג טפח עם המחיצות חייב מהתורה אף בעושה לעראי.

האם כריכת חוט מועילה אף לגג הגדול מטפח

הב"י כתב שלפי שיטת הרי"ף אין היתר של כרך עליה חוט או משיחה אם יש בגג טפח, וכן כתב במ"ב (סקל"ז) בשם המג"א. אך מכל מקום, אף לדעתו אין זה אלא מדרבנן בלבד (ביאור הלכה סע' ח ד"ה שאין בגגו. וחזר ע"ז בסע' יב בד"ה ותעשה אהל עראי, והביא ראיה מהרמב"ם).

אבל דרכי משה (סק"ג) ופמ"ג (מש"ז סק"י) חולקים על הב"י וסוברים שאף לרי"ף מהני היתר דחוט או משיחה. ובשעה"צ (סקמ"ה) ציין את הפמ"ג הנ"ל. וכן כתב החזון איש (סי' נב סק"ד ד"ה ומש"כ) על המחמירים ביותר מטפח שהוא תמוה מאוד.

ז. אוהל שמתוקן לפתיחה

זה השולחן

כילת חתנים, שאין בגגה טפח ולא בפחות מג' סמוך לגגה רוחב טפח, הואיל שהיא מתוקנת לכך, מותר לנטותה ומותר לפורקה; והוא שלא תהא משולשלת מעל המטה טפח. שו"ע שטו, יא

סביב לשולחנך

כל המובא בשו"ע מקורו בגמרא שבת (קלח:) וערובין (קב.). ויש לציין שכילה זו לא הייתה עשויה לישון תחתיה אלא עשויה לנוי בלבד (רש"י שבת קלח: ד"ה ולא אמרן, טור). ובגמרא שבת (קלט.) איתא דשלח רב מנשיא לבני בשכר חזרנו על כל צדדי כילה ולא מצינו לה צד היתר. ומקשה על זה הגמרא: ולישלח להו כדרמי בר יחזקאל (ופרש"י כרך עליה חוט או משיחה), ותירצה: לפי שאינם בני תורה (ויש חשש שיבואו להקל יותר מזה. ע"פ פרש"י). ע"כ. משמע שסבר שמעיקר הדין מותר לפורסה.

ברמב"ם (פכ"ב ה"ל) מבואר שהיתר פריסת הכילה הוא כיוון שהיא מתוקנת לכך, ולפי זה מותר אפילו אם לא היו החוטים כרוכים עליה מבעוד יום (מ"ב סקמ"א). וכן כתב בשו"ע.

האם ניתן לפתוח גג הכילה באופן שיהיה רחב מטפח

בשו"ע כתב שמה שמותר לנטות הכילה ולפרקה זהו דווקא כשאין בגגה טפח, דאי יש בגגה טפח אסור אפילו אם מתוקנת לכך. טעם הדבר, כפי שנתבאר לעיל סע' ח וסע' י, הוא שדעת השו"ע היא כשיטת הרי"ף ורמב"ם שעשיית גג רחב מטפח אסורה מהתורה, ולכן לא ניתן לפורסו אף אם הייתה הכילה מתוקנת לכך. ונתבאר שם גם שלשיטת רש"י ורא"ש, לעומת זאת, אם הכילה מתוקנת לכך מותר לפורסה (שעה"צ סקמ"ט. אומנם עיין שו"ת חתם סופר סי' עב בסוף התשובה שלמד מדין טלית כפולה שמותר לפרוס מטרייה בשבת כיוון שהיא מתוקנת לכך, והיינו אפילו פתוחה יותר מטפח, והבין כן גם בדעת הרי"ף. וזה דלא כביאור שו"ע בדעת הרי"ף).

ח. פריסת סוכך המחובר על ידי צירים

זה השולחן

רמ"א תרכו, ג וכן מותר לעשות הסוכה תחת הגגות העשויות לפתוח ולסגור, ומותר לסגרן מפני הגשמים ולחזור ולפתחן; ואפילו ביום טוב שרי לסגרן ולפתחן אם יש להם צירים שסוגר ופותח בהן, ואין בזה לא משום סתירה ובנין אהל ביום טוב וכו'.

סביב לשולחנך

בחזון איש (סי' נב סק"ו) ביאר טעם ההיתר שזה ממש ככיסא טרסקל, שעשוי להיסגר ולהיפתח תמיד. ואף אם נעשה לצל, ואף אם עושה המחיצות בשבת או שיש שם בגד מתוח, מותר, שהרי זה חשיב כתשמיש דלת, כיוון שהוא גוף אחד וזה דרך תשמישו. כלומר, טעם ההיתר הוא שלא גזרו בכלי שדרך תשמישו היא לפתוח ולסגור תמיד.

זר זהב סביב

שמירת שבת כהלכתה (פכ"ד הלכה יג) – אם חיבר את הגגון אל העגלה בשבת, אפילו בדרך המותרת, לא יפתחנו בשבת.

הסבר לדין זה הוא כפי שהובא לעיל (עיין עמוד 122 אותיות ג-ד) שאסור למתוח חבל כדי לפרוס עליו, וכן הובא שם בשם החזו"א שלא התירו אלא להוסיף על אוהל עראי שהיה קיים מלפני השבת אבל לא התירו להוסיף על אוהל שנעשה בשבת בהיתר.

ט. במקום כבוד הבריות

זה השולחן

אבנים גדולות שמצדדין אותן כמין מושב חלול ויושבים עליהם בשדות במקום המיוחד לבית הכסא, מותר לצדדן; ואף על גב דבנין עראי הוא לא גזרו ביה רבנן, משום כבוד הבריות. שו"ע שיב, י

סביב לשולחנך

כך מובא בגמרא ביצה (לב:).

זר זהב סביב

מה שכתב השו"ע על האבנים הנ"ל "שמצדדין אותן", כתב המג"א (סק"י) דהיינו להעמיד הדפנות מכאן ומכאן, אבל להניח אבן למעלה על שתיהן אסור משום אוהל עראי. וכן כתב הגר"ז (סט"ו). אבל המ"ב (סקכ"ו) כתב שהאליה רבה (סקי"ז) ומאמר מרדכי (סקי"א) מתירין גם בזה, וכן דעת הלבוש (שטו סק"ז).

סיכום ההיתרים לעשיית אוהל עראי

- הוספה על אוהל הפרוס טפח. וה"ה אם כרך מחצלת (שו"ע סע' ב).
- מלמעלה למטה, בשינוי מסדר העשייה הרגיל (שו"ע סע' ג. חזו"א – היתר זה הינו אף בעושה לצל).
- אם האוהל היה עשוי מכבר (מיטה וכיסא טרסקל, כמובא בשו"ע ה). י"א שהיתר זה אפילו בעושה לצל (חזו"א, שש"כ) ויש חולקים (נוב"י, אור לציון, שו"ת שבה"ל).
- כרך עליה חוט או משיחה (דין טלית כפולה הנזכר בשו"ע י). ודווקא אם אין בגגה טפח (מ"ב סקל"ז), ויש מקילים אף אם יש טפח (פמ"ג המובא בשעה"צ סקמ"ה. חזו"א).
- פריסת חוטים המתוקנים לכך, בתנאי שלא יהא בגג טפח (כמבואר בדין כילת חתנים המובא בשו"ע סע' יא, וכפי שהתבאר במ"ב סקמ"א. אבל בשו"ת חתם סופר סי' עב, בסוף התשובה, מקל ביותר מטפח אף לדעת הרי"ף).
- במקום כבוד הבריות (שיב י. כדעת האליה רבה ומאמר מרדכי).

דינים נוספים

י. אוהל משופע

זה השולחן

שו"ע שטו, ח כל אהל משופע, שאין בגגו טפח ולא בפחות מג' סמוך לגגו רוחב טפח, הרי זה אהל עראי והעושה אותו לכתחילה בשבת, פטור.

סביב לשולחנך

כ"ה בגמרא שבת (קלח:) גבי כילת חתנים.

יא. פריסת כיסויים על כלים או חבית וכדומה

סעיפים ט, יג

זה השולחן

שו"ע שטו, ט מתיחת משמרת על כלי משמרת שתולין אותה לתת בה שמרים לסננן ומותחין פיה לכל צד, חשוב עשיית אהל ואסור לנטותה (מ"ב שיט סקמ"ח – ואין לאסור אלא כשיש חלל תחתיה בגובה טפח לכל הפחות, ושיכסה כל חלל הכלי שתחתיה).

סביב לשולחנך

מקור איסור מתיחת משמרת שיש בה שמרי יין הוא בגמרא (קלז:). ומהי צורת המשמרת המדוברת, ביאר המ"ב (סקל"ו) שהיא עשויה כמין משפך, שחלקו העליון והרחב מולבש על שפת הכלי ויוצר אוהל.

טעם איסור עשיית אוהל זה הוא שהעמדת דבר הנמתח נחשבת כעשיית אוהל גם ללא מחיצות, ולכן אסור להעמידו אף אם אינו מותחו, שהרי ללא טעם זה קשה להבין מדוע אסור להעמידו, הרי אוהל זה אינו עשוי לצל, ובפתיחה לדיני ההיתרים באוהל עראי נתבאר שאין איסור להעמיד אוהל כזה אם לא עשה את כל מחיצות הכלי (ע"פ חזון איש סי' נב ס"ק ב). ולראשונים הסוברים שאין איסור אוהל בכיסוי כלים (הם הראב"ד ורשב"א. להלן סע' יג), איסור זה הוא מטעם שנראה כמשמר (כן כתב בשונה הלכות שם סע' לא).

ככל איסור אוהל, גם דין זה אינו אלא כשיש חלל תחת המשמרת בגובה טפח לכל הפחות, ובאופן שתכסה את כל חלל הכלי שתחתיה (מ"ב שיט ס"ק מט).

זר זהב סביב

מ"ב (סקל"ו) - אבל לתלות המשמרת כשהיא שטוחה על איזה יתד ובלי כלי תחתיה, מותר, כיוון שאין זה נחשב אפילו כאוהל עראי, וכל שכן שמותר לתלות כלי ביתד.

—

זה השולחן

שו"ע שטו, יג
פריסת בגד
על כלי

בגד ששוטחין ע"פ החבית (מ"ב סקמ"ח – או על גבי תיבה, בתנאי שהן רחבות הרבה) לכסות, לא ישטחנו על פני כולו, משום אהל, אלא יניח קצת ממנו מגולה (שעה"צ סקנ"ט – אם היתה מכוסה מע"ש אפילו מקצת, מותר לכסותה, שזה הוספה על אוהל עראי); והני מילי כשהכובא חסרה טפח; אבל אם אינה חסרה טפח, מותר דאין כאן אהל (מ"ב סקמ"ח – ומכל מקום אין למחות בהנוהגין להקל בכל זה, דיש להם על מי שיסמוכו).

סביב לשולחנך

האם ישנו איסור אוהל בכיסוי כלים

בגמרא שבת (קלט:) אמר רבא האי פרונקא (בגד ששוטחין על גיגית יין לכסותה. פרש"י) אפלגיה דכובא (-הגיגית הנזכרת) שרי, אכוליה כובא אסיר. ופירש רש"י אפלגא דכובא שרי, דלאו אהל הוא. אכוליה כובא אסיר, משום אהל. וכן פסק הרמב"ם (פכ"ב הל"ג). וכתבו הר"ן (נז: ד"ה פרוונקא) והרב המגיד בשם הרשב"א (שם ד"ה הא דאמר רבא) דלדעת הרמב"ם חייבים לפרש שהגיגית הנ"ל אינה מלאה לגמרי, אלא חסר בה טפח, דאז הוי אהל, שאם היא מלאה לגמרי אין כאן אהל.

אבל הרב המגיד ציין לדברי הרשב"א (קלט: ד"ה הא דאמר) בשם הראב"ד שפירשו דמשום משמר (שבת קלח.) נגעו בה ולא משום אוהל, ואכולה כובא אסור משום דמיחזי כמשמרת שכן דרכו בחול, ואפלגא דכובא שרי דלאו היינו אורחיה. לדעתם אין איסור אוהל כלל בכיסוי כלים.

להלכה, בשו"ע פסק כרש"י ורמב"ם, אבל כתב המ"ב (סקמ"ח) שאף שנכון להחמיר כרש"י, מכל מקום אין למחות במקילים לכסות החבית, כיוון שיש להם על מה לסמוך. וכתב בשעה"צ (סקנ"ט) שאם הייתה מכוסה טפח מבעוד יום, אפילו הוא מקצתה, מותר לכסותה כולה, כדין הוספה על אוהל עראי שנתבאר לעיל סע' ב שמותר.

על איזה כלי מדובר כאן

לעיל נתבאר שאוהל שאינו עשוי לצל אין איסור לעשותו אלא אם עושה עימו ד' מחיצות, וכן כתבו התוספות (ביצה לב: ד"ה מלמטה), ועל כן הקשו מסוגיה דידן שאסור לכסות אפילו שהמחיצות עשויות מכבר. ותירצו שכיון שהגיגית רחבה מאוד, נעשה כאוהל. וכן כתב הר"ן (נז:). וכן כתב להלכה מג"א (סקכ"א), והביאו המ"ב (סקמ"ח). וכתב החזון איש (סי' נב סק"י) בטעם הדבר, דכיוון שהמחיצות רחוקות זו מזו כשעושה הגג, הוי כעושה גם המחיצות, דעל ידי הגג משתתפות גם המחיצות לחטיבה אחת ולשימוש אחד. והוסיף שכשאין לו תשמיש אחר תחתיהן, מותר אפילו כשעושה עכשיו המחיצות (כדלעיל לגבי מיטה בשו"ע סע' ג), וגם ברחב הרבה מותר (ובזה מובן מדוע התיר המ"ב סקכ"ב ליתן דף על השולחן כשהיו עשויות המחיצות, ע"ש, והיינו משום שאין לו שימוש אחר תחתיו, וכנ"ל). וכן כתב בשע"ת בשם גן המלך סי' נז, והוסיף שלכן כתב השו"ע חבית של יין דווקא, דצריך לאוויר, אבל חבית של שמן ודבש שרי לכסותה כולה.

כיסוי המיוחד לאותו כלי

כתב הט"ז (סוס"ק י"א) שכל המדובר כאן הוא בכיסוי שאינו כיסוי המיוחד לאותו כלי, ואילו בכיסוי המיוחד לכלי אין

איסור לכסות כלל אפילו אם הוא רחב הרבה. והסכים עימו הפמ"ג (מש"ז ס"ק ד יא). ואומנם בביאור הלכה (ד"ה בגד) דחה דברי הט"ז, אבל בהליכות עולם (ח"ד עמ' ז) סמך עליו להקל.

כיסוי בבגד שאינו עשוי לכך

חשוב להדגיש שכל הנידון כאן הוא רק מצד חשש אוהל, אך אם הבגד הניתן שם גם אינו עשוי על מנת לכסות בו, ישנו חשש נוסף שמא יסחט ומשום תולדה דמלבן, וכן העיר בזה הביאור הלכה (ד"ה בגד).

זר זהב סביב

טלטול המחיצות והעמדתם במקום אחר

יש אומרים שאם מטלטל התיבה או החבית ממקום זה על מנת להעמידה במקום אחר ושם מכסה אותה אסור, אף אם מדובר בתיבה קטנה, כי העמדתן במקום אחר נחשבת כאילו יוצר את האוהל מחדש. ורוב הפוסקים מתירים.

דעת האוסרים מקורה בדברי הפמ"ג (מש"ז סק"ד) המובא במ"ב (סקכ"ב). לדעתם, טלטול המחיצות למקום אחר נחשב להנחה מחדש, ולכן אסור משום עשיית אוהל (וכן כתב גם הב"ח בסוף הסימן). והביא המ"ב בשם החיי אדם (סי' מב סע' ד) שבסעודות גדולות שמניחין שלחנות על חביות, צריכין ליזהר שיהפוך צד החבית הפתוח לצד הקרקע ועל צד הסתום יניח השלחן, שכן אחרת נמצא עושה אוהל מחדש. אבל החזון איש (סי' נב ס"ק י ד"ה במ"ב וכן ס"ק יד) חילק בין מחיצות שאינן מחוברות ואינן מתוקנות זו לזו, שאז הנחתם נחשבת לעשיית האוהל מחדש, ובין כלי שמחיצותיו כבר מוכנות, שטלטולו והנחתו במקום חדש אינה תיחשב כעשיית אוהל כל עוד אין כוונתו לאוויר שתחתיו. וכך הכריעו האחרונים (שמירת שבת כהלכתה פכ"ד הערה עב, פס"ת סק"כ).

יב. אוהל שנעשה באחיזת האדם בו

זה השולחן

שו"ע שטו, יב הנוטה פרוכת וכיוצא בה, צריך ליזהר שלא יעשה אהל בשעה שנוטה; לפיכך אם היא פרוכת גדולה, תולין אותה שנים אבל אחד אסור. ואם היתה כילה שיש לה גג, אין מותחין אותה ואפילו עשרה, שאי אפשר שלא תגבה מעט מעל הארץ ותעשה אהל עראי (חזון איש סי' נב סק"ה – להלכה, אם כרך עליה מע"ש חוט או משיחה, ופורסה בבת אחת באופן שעושה כל האוהל כאחד, יש להתיר לפרוס פרוכת או כילה אפילו באדם אחד ואפילו שבסוף ייווצר גג רחב יותר מטפח).

סביב לשולחנך

בגמרא שבת (קלח.) מנקיט אביי חומרי מתנייתא ותני הגוד והמשמרת לא יעשה ואם עשה פטור אבל אסור. ואחר כך מובא (שם:) שלח ליה רמי בר יחזקאל לרב הונא ... הא דתניא גוד בכיסכיו מותר לנטותה בשבת, אמר רב לא שנו אלא בשני בני אדם אבל באדם אחד אסור. אמר אביי וכילה אפילו בעשרה בני אדם אסור, אי אפשר דלא מימתחא פורתא. ע"כ. ודברי השו"ע כאן לקוחים מלשון הרמב"ם (פכ"ב הל"ב) כפי שהבין סוגייה זו, דהחשש הוא משום עשיית אוהל

עראי. ויש מהראשונים שביארו הסוגייה באופן אחר[32].

ציור המקרה לשיטת הרמב"ם

המ"ב (סקמ"ג) ביאר ששיטת הרמב"ם נסובה על דבריו שמובאים בשו"ע סע' יא, שכילת חתנים אפילו שיש עליה חוטים שהיא תלויה בהם מע"ש, אסור לנטותה אם היא ברוחב טפח ויותר. וקמ"ל בסעיף זה שהגוד אסור לנטותו אלא בב' בנ"א, כי אז מצליחים שניהם לתלותו כאחד בלי שיתקפל טפח, ואילו כילה, אפילו בעשרה בני אדם אסור, כי א"א שלא תתקפל טפח. ויוצא מכאן שלרמב"ם אסור הדבר אפילו בשהיו עליה חוטים מע"ש.

הקושיות על שיטת הרמב"ם ושו"ע ומסקנת החזון איש

והנה אע"פ שכך ביאר המ"ב, דברי הרמב"ם (והשו"ע שהעתיקו) עודם סתומים, והתקשו בהם הפוסקים מכמה סיבות:

א. מדברי הרמב"ם משמע שאסור לפרוס אוהל ולאוחזו בידו, אבל בגמרא (שבת מג:) מפורש הדבר להיתר, אפילו שעושה אותו לצל.

ב. אוהל זה נעשה שלא לצל, ואם כן אין לאסור עשייתו אלא אם עושה עימו גם מחיצות, כמובא בשו"ע סע' ג שכתב כן גבי מיטה.

ג. בשעה"צ (סקנ"ג) התקשה מדוע לא נאמר בזה שהוא אינו מתכוון ומותר, וכתב דלולא דמסתפינא הוה אמינא דהאי מימרא הלא הוא מימרא דרב בגמרא, ורב הולך לשיטתו (שבת כב.) שדבר שאין מתכוון אסור. אבל לפי זה יקשה על הרמב"ם שפסק כן להלכה, דהלא אנן קיימא לן דבר שאין מתכוון מותר. עכ"ד.

ד. כאמור לעיל, גם בציור המקרה מצאנו פירושים שונים: מהמ"ב (סקנ"ד. ושעה"צ סקנ"ב) משמע שתולה אותם למחיצה (ואף שכתב כן רק גבי פרוכת, מסתימת דבריו משמע גם על כילה). אבל החזון איש (סי' נב סק"ה) הקשה על זה שהרי בגמרא אמרו כן בכילה, וכילה היא גג ולא מחיצה. ולכן פירש שמדובר בשמותחן באוויר לצל, שבזה עדיין מותר (שלא אסרו אוהל שאדם אוחזו בידו, כאמור לעיל), והזהירו חכמים שלא ימתחנו בזמן שהוא מונח כבר על מקומו ומותח כפליו.

מחמת כל הקושיות הללו כתב החזו"א (שם) שכיוון שאין אנו יודעים כוונת הרמב"ם בבירור יש לעשות כדברי המתירים לנטותה, ואפילו באדם א', אם היה כרוך עליה חוט או משיחה, בתנאי שלא מותחה במקומה (שבזה מיירי הרמב"ם כפי שביארו החזו"א, כאמור). כלומר, למעשה פסק החזו"א כרש"י וכה"ר יונה המובאים בהערה 32 ע"ש.

---

32 רש"י פירש גם הוא שהחשש הוא משום עשיית אוהל עראי, אבל הבין שמדובר בשלא היה הגוד קשור בחוטין מע"ש (ואזיל לשיטתו לעיל סע' ח וסע' י, שאם הוא מתוקן לכך מע"ש מותר לפורסו אפילו אם יש לו גג טפח, ולכן השו"ע לא הביא דבריו אלא דברי הרמב"ם, דלהלכה ס"ל בזה כרמב"ם. עיין באורך בביאור הלכה ד"ה כלה ובשעה"צ סקנ"א).

וזו לשון הראב"ד (בהשגות שם): וכילה שהיא גדולה בכיסכסיה, אפילו שני בני אדם אין יכולין בלא שינוי הקיפול שלו ויראה כנוטה אהל לכתחילה, אי נמי כמפשט הקמטין לתקון עכ"ל. וכתב הר"ן (נו: ד"ה גוד), אחר שהביא דברי הרמב"ם: הראב"ד (שם) השיגו ופירש דלאו משום אהל הוא אלא שצריך לכוין הלולאות כנגד היתדות שבכותל, ושני בני אדם יכולין לכוין בלא שינוי הקיפול שלו אבל אדם אחד לא והוי כמתקן. וה"ר יונה פירש דבאדם אחד הוי כעשיית אהל לפי שקושר וחוזר וקושר כדרך בנין שבונה מעט מעט, אבל בשני בני אדם שפורסין תחלה ואח"כ נותנין ע"ג הקינופות אין זה כבנין, שאין דרך הבנין לעשות כולו בבת אחת. והיינו דאמרינן בכילה דאי אפשר דלא מימתחא פורתא, כלומר שאינה נפרסת כולה בבת אחת. עכ"ל הר"ן. הביא דעת ה"ר יונה גם הרשב"א (קלח: ד"ה הא) וביאר דמה שאמרו שאם נמתח היטב לא הוי דרך בנין אינו אלא בשלא עושה עימו מחיצות, דאם עושה מחיצות עימו אף במתוח היטב אסור, וכדין קידרא (ביצה לג.).

זר זהב סביב

אוהל הנעשה על ידי החזקת בני אדם בו

אוהל שאין לו חיזוק ועמידה מעצמו כי אם על ידי שאוחזים אותו בנ"א בידיים, מותר לעשותו. ולכן מותר לפרוס הטלית מעל החתן וכן לפרוס הטלית כדי להגן מפני הגשמים וכדומה.

כך מפורש בגמרא (מג:) גבי מת המוטל בחמה, דבאים שני בני אדם ויושבין בצידו ... חם להם מלמעלה, מביאים מחצלת ופורסין עליהן. ופרש"י (ד"ה ופורסין) על ראשן לצל. וכן כתבו להלכה הרבה אחרונים: חזון איש (סי' נב סק"ב וסק"ה), שו"ת ציץ אליעזר (ח"י סי' ד), וכתב הצי"א שם שכן מוכח גם מדברי רש"י בביצה (לג. ד"ה וכן ביעתא) ושכן כתב בתהילה לדוד (סק"ט), שו"ת אבני נזר (סי' רכב) בשם הגר"ז (שא אות מח), דעת תורה בשם דעת קדושים, וכן כתב בשו"ת חתם סופר (סי' עב). וכן פסק גם בשו"ת יביע אומר (ח"ז סי' נה), וצירף לכך את הסברא שמדובר כאן בבניין לשעה בלבד, וחזר על דבריו בחזון עובדיה (שבת ה עמ' רצז), וכן כתב גם השמירת שבת כהלכתה (פכ"ד הערה כא).

שא, מ-מא

יג. לבישת כובע המאהיל על ראשו

זה השולחן

שו"ע שא, מ כובע המאהיל על ראשו

כובע שהוא מתפשט להלן מראשו טפח, אסור להניחו בראשו אפילו בבית, משום אהל.

סביב לשולחנך

בגמרא שבת (קלח:) ובערובין (קב:) אמר רב ששת בריה דרב אידי האי סיאנא [כובע של לבד] שרי. והא איתמר סיאנא אסיר, לא קשיא הא דאית ביה טפח הא דלית ביה טפח. אלא מעתה שרביב בגלימא טפח (הניח טליתו על ראשו כדרך שהוא מתעטף והרחיקה להלן מראשו טפח. פרש"י) הכי נמי דמחייב, אלא לא קשיא הא דמהדק הא דלא מהדק. ע"כ. ופירש רש"י הא דאית ביה טפח. שהוא מתפשט להלן מראשו טפח אסור משום אהל: אלא. טעמא לאו משום אהל הוא אלא משום שלא יגביהנו הרוח מראשו ואתי לאיתויי ארבע אמות ברשות הרבים, הילכך מהדק בראשו שפיר דמי, לא מהדק אסור: לפי דברי רש"י הנ"ל, התנאי המובא במסקנה – מיהדק או לא מיהדק, סותר את התנאי המובא קודם – דאית ביה טפח, ולכן לדעתו מסקנת הגמרא היא שדין חבישת כובע זה הוא אינו מצד אוהל אלא מצד שמא אתי לאיתויי.

אבל הרא"ש (שבת פ"כ סי' ג) כתב שרבינו תם לא גרס בגמרא 'אלא', אלא גרס 'לא קשיא הא דמהדק הא דלא מהדק'. כלומר, הא דפרכת מתפשט מראשו טפח, אינו קשה, כי מדובר במקרה שלא נכפף למטה ולא הוי אהל, אבל סיאנא הוא מהודקת וקשה, ובולטת חוץ לראשו טפח והוי אהל ואסור. וכן פירשו רבנו חננאל (בגליון שבת קלח:) והתוספות (ערובין שם ד"ה הא), והרמב"ם (פכ"ב הל' לא), וכתב הרב המגיד שכן עיקר. לדבריהם, התנאי השני נוסף על התנאי הראשון ותרווייהו צריכי לאיסור אוהל בחבישת הכובע.

אבל הר"ן (נו: ד"ה סיאנא) הסכים עם רש"י שאין בזה משום אוהל, ובשעה"צ (ס"ק קפז) ביאר שלדעתם אין איסור אוהל בדרך לבישה.

להלכה, בשו"ע (שא, מ) פסק כתוספות והרא"ש והרמב"ם, ובסעיף מא ציין לדעת רש"י בתור יש מי שאומר. להבנת המ"ב (סקנ"א), השו"ע בא להחמיר כרש"י, אך לא להקל, ולכן אין להתיר לבישת כובע מהודק אלא אם הוא גם נכפף או שאין

ברחבו טפח. אומנם במ"ב (ס"ק קנב) הביא שיש נוהגים להקל ללבוש כובע קשה לראשם, ואין למחות בהם אחר שהם סומכים על שיטת רש"י שדין זה אינו משום אוהל, והוסיף נימוקים נוספים, יובאו להלן.

זר זהב סביב

אין למחות במקילים לחבוש כובע ששפתו קשה, אף אם הוא רחב טפח. אך לכתחילה אין להקל כן.

כן כתב המ"ב (ס"ק קנב) וציין שכתבו האחרונים כמה צדדים בטעם הנוהגים להקל: א. כובע שאינו קשה אלא הוא נכפף למטה אין בו חשש איסור (כמו שנתבאר לעיל מדברי ר"ת). ב. החובש את הכובע אינו מתכוון בזה לצל אלא רק לכסות ראשו. ג. אם השפה עשויה בשפוע יש לצדד שאין בזה איסור אוהל[33]. ד. אליה רבה (סקע"א) כתב שסומכים על שיטת רש"י וסיעתו שאין בכובע איסור אוהל כלל ע"ש. וסיים המ"ב שלפי זה, אפילו בכובע קשה שיש ברוחב השפה טפח אין למחות במקום שנוהגין להקל, אף שמסתמא נעשתה שפה כזו לצל. ובמקום שלא נהגו להקל בזה, בוודאי יש להחמיר כדעת רוב הראשונים והשו"ע שלא ללבוש כובע רחב טפח. והוסיף שם שגם בכתבי האר"י אוסר בזה.

—

זה השולחן

שו"ע שא, מא
כובע שאינו מהודק על ראשו

לצאת בשבת בכובע שבראשו העשוי להגין מפני החמה, יש מי שאוסר משום דחיישינן שיגביהנו הרוח מראשו ואתי לאתויי ד' אמות ברשות הרבים אלא אם כן הוא מהודק בראשו או שהוא עמוק שראשו נכנס לתוכו ואין הרוח יכול להפרידו מראשו או שהוא קשור ברצועה תחת גרונו, דבהכי ליכא למיחש למידי.

סביב לשולחנך

והוא כשיטת רש"י, ונתבאר לעיל.

זר זהב סביב

מדובר כאן בכובע שמונח מעל הכיפה או מעל כיסוי ראש אחר. אך אם לובש הכובע בתור כיסוי ראש, ומתחתיו ראשו מגולה – אין איסור לצאת איתו לרשות הרבים, כי בוודאי לא ילך בגילוי הראש.

כן כתב הב"י והובא במ"ב (ס"ק קנג).

33 לכאורה יש להקשות על זה, שהרי בשו"ע (שטו, ח) פסק שכל שיש בגגו טפח או בג' טפחים סמוך לגגו טפח מיקרי אוהל, וא"כ מאי שנא מהכא. ושמא יש לחלק בין כובע המונח על האדם בדרך לבישתו ובין שאר סוגי האוהל, וכעין סברת רש"י שאין בדרך לבישה משום אוהל ושלכן פירש כל דינא דהכא לעניין דאי נפיל אתי לאיתויי ואף התוספות שחלקו עליו לא אסרו כשלובשו בלא שיפוע. תדע, דהרי באוהל בעלמא לא הצריכו שיהיה קשה, ואילו הכא הצריכו שיהיה דווקא קשה שאינו נכפף, ועל כרחך שכשאינו קשה ועודו על האדם לא חשיב אוהל אלא דרך לבישה בעלמא. ולפי זה, זו כוונת הנאמר בגמרא דשרביב גלימא וכו'. שוב ראיתי שכעין זה תירץ בשעה"צ (סקנ"ב) וחילק בין אם מכוון לצל (כבפריסת פרוכת דסע' יב) לבין מקרה בו אין כוונתו לצל, כמו בסיאנא, שבזה לא גזרו אלא אם הוא קשה. ויל"ע.